

Розділ 3.
**Зменшення
шкоди та права
людини**

**“Вони дивляться на нас
як на сміття.
Я просто хочу, щоб до мене
ставились як до
людини”.**

*Євгеній, ін'єкційний наркоман
із Санкт-Петербурга, 2004 р.*

Зміст

Вступ	3-1
Права людини і зменшення шкоди: загальна характеристика	3-2
Поняття зменшення шкоди	3-2
Зменшення шкоди та захист прав людини	3-3
Статистичні відомості	3-4
Судова практика та грантові програми	3-6
Діяльність Інституту відкритого суспільства у сфері прав людини та зменшення шкоди	3-7
Міжнародні та регіональні стандарти з прав людини в сфері зменшення шкоди	3-8
Загальна характеристика	3-8
Як працювати з таблицями	3-8
Таблиця скорочень	3-9
Таблиця 1. Зменшення шкоди та право на життя	3-10
Таблиця 2. Зменшення шкоди і свобода від катувань, жорстокого, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження, у тому числі в місцях позбавлення волі	3-11
Таблиця 3. Зменшення шкоди та захист від незаконного арешту чи утримання під вартою	3-13
Таблиця 4. Зменшення шкоди та право на справедливий судовий розгляд	3-15
Таблиця 5. Зменшення шкоди і право на конфіденційність	3-17
Таблиця 6. Зменшення шкоди і свобода слова та доступу до інформації	3-18
Таблиця 7. Зменшення шкоди і свобода зібрань та об'єднань	3-20
Таблиця 8. Зменшення шкоди і право на особисту недоторканність	3-22
Таблиця 9. Зменшення шкоди і право на недискримінацію	3-23
Таблиця 10. Зменшення шкоди і право на найвищий досяжний рівень здоров'я	3-25
Таблиця 11. Зменшення шкоди і права жінок і дітей	3-27

Захист прав людини у сфері зменшення шкоди 3-28

Вступ 3-28

Дотримання прав людини при наданні допомоги
зі зменшення шкоди: випадки з практики 3-28

Приклад 1. Об'єднання правозахисних організацій
у боротьбі за права людини та зменшення шкоди 3-30

Приклад 2. Реакція на жорстоку поведінку з боку поліції
Банкувера стосовно людей, які вживають наркотики 3-32

Приклад 3. Обмін документацією про захист прав людини між
особами, які вживають наркотики, у Таїланді 3-34

Приклад 4. Рішення Європейського суду з прав людини щодо
незаконних дій міліції та умов утримання ув'язнених у Росії 3-36

Приклад 5. Засудження рейдів поліції та визнання незаконним
вживання наркотичних засобів в Угорщині 3-38

Рекомендовані джерела 3-40

Загальні матеріали 3-40

Міжнародні стандарти: ООН 3-40

Міжнародні стандарти: регіональні 3-41

Міжнародні стандарти: міжнародні медичні організації 3-42

Національне законодавство 3-43

Керівні принципи та тлумачення 3-45

Книжкові видання 3-45

Статті, доповіді й інші документи 3-48

Періодичні видання 3-52

Веб-сайти 3-54

Пошукові системи 3-58

Методичні матеріали 3-60

Глосарій 3-61

Вступ

У розділі “Зменшення шкоди та права людини” читачі зможуть ознайомитись з основними можливостями та джерелами зменшення шкоди, зосередити увагу на правах тих людей, які вживають заборонені ін’єкційні наркотики.

Цей розділ складається із шести підрозділів¹:

- ▶ **Права людини** і зменшення шкоди: загальна характеристика
- ▶ **Діяльність** Інституту відкритого суспільства у сфері прав людини та зменшення шкоди
- ▶ **Міжнародні** та регіональні стандарти з прав людини в сфері зменшення шкоди
- ▶ **Захист** прав людини у сфері зменшення шкоди
- ▶ **Рекомендовані джерела**
- ▶ **Глосарій.**

Знайомлячись з матеріалами розділу, користуйтеся **словником**, який допоможе вам з’ясувати зміст ключових термінів у сфері зменшення шкоди та прав людини.

¹ Деякі з цих питань також розглядаються у розділі 2 “ВІЛ/СНІД та права людини”.

Права людини і зменшення шкоди: загальна характеристика

Поняття зменшення шкоди

У суспільстві панує думка, що люди, які вживають заборонені ін'єкційні наркотики, як і самі наркотики, постійно повинні перебувати під контролем. Осіб, які вживають наркотичні засоби, часто неправомірно утримують під вартою чи в закладах закритого типу або медичну допомогу надають їм лише після того, як вони припинять вживати наркотики. Усе це відбувається, незважаючи на те, що залежність від деяких наркотичних засобів є хронічною та може призвести до рецидиву, а також незважаючи на існування різних форм профілактики та лікування наркотичної залежності. Отримавши відмову в наданні медичної допомоги, люди, які вживають наркотичні засоби, стають більш уразливими до низки медичних і соціальних проблем.

Тактика зменшення шкоди спирається на інший, більш прагматичний підхід, який передбачає врахування того, що не кожен може чи хоче припинити вживання заборонених наркотичних засобів, а ті, хто продовжують їх вживати, повинні мати можливість захистити своє здоров'я і здоров'я людей, що їх оточують. Такий підхід у літературі називають "мінімізацією шкоди". Під зменшенням шкоди ми розуміємо зменшення небажаних наслідків вживання наркотиків, зокрема ризику зараження ВІЛ та іншими інфекційними хворобами, що передаються через кров, а не заборону вживання цих засобів. Дотримуючись принципу зменшення шкоди, треба надати допомогу залежним особам у тому стані, в якому вони перебувають, і лише після цього вимагати від них виконання нелегких умов чи зміни поведінки.

Загальні заходи, спрямовані на зменшення шкоди

Доступ до профілактики ВІЛ

Надання стерильного ін'єкційного обладнання і призначення оральних препаратів, наприклад, метадону або бупренорфіну, з метою зменшення ін'єкційного вживання героїну й інших заборонених опіатів значно знизило можливість інфікування ВІЛ. Проте у багатьох країнах тим, хто вживає ін'єкційні наркотики такі послуги все ще недоступні. Деякі політики вважають, що профілактичні програми спрямовані на допомогу особам, які вживають наркотики, лише сприяють вживанню наркотиків. На жаль, подібні програми за своїм обсягом є незначними і не охоплюють усіх груп ризику. Часто їх виконання на практиці обмежується діяльністю правоохоронних органів, які переслідують осіб, що обмінюють використані шприци на стерильні, та заарештовують осіб, які беруть участь у програмі.

Доступність лікування ВІЛ-інфікованих і тих, хто вживає наркотичні засоби

Досвід показує, що за належної підтримки антиретровірусна терапія (АРТ) може бути корисною як особам, що вживають ін'єкційні наркотики, так і ВІЛ-інфікованим. Однак попри те, що лікування наркотичної залежності за допомогою АРТ є ефективним, більшість програм пропонує лише примусову працю і довгострокове перебування у закладах закритого типу, що більше нагадують позбавлення волі, аніж лікування. Передчуваючи загрозу переслідування, арешту або утримання під вартою, люди, які вживають наркотики, неохоче погоджуються на участь навіть у найгуманніших і найефективніших програмах лікування наркотичної залежності.

Доступ до послуг у сфері сексуального здоров'я

Отримуючи допомогу в сфері сексуального здоров'я, люди, які вживають наркотики, мають можливість захистити себе і своїх статевих партнерів від ВІЛ-інфекції, водночас запобігаючи подальшому поширенню епідемії. Програма ООН з питань ВІЛ/СНІДу UNAIDS наполягає на тому, щоб послуги в сфері сексуального здоров'я стали доступними для усіх, хто вживає наркотики, та їхніх партнерів.

Джерело: UNAIDS, Посилення профілактики ВІЛ: Документ UNAIDS. Женева, 2005.

3

Зменшення шкоди та захист прав людини

Люди, які вживають наркотики, дуже вразливі. Вони не одержують належної медичної допомоги. Їм доводиться стикатися з дискримінацією, втручанням в особисте життя, переслідуваннями з боку правоохоронних органів і соціальним відчуженням. Їх свавільно позбавляють прав, наприклад, у разі примусового лікування. Соціальна стигматизація обмежує їхні можливості адекватно захищати свої інтереси. Подібні порушення мали б викликати обурення громадськості. Адаже викликають обурення людей, які не вживають наркотики, свавільні обшуки, дискорейди, примусові аналізи сечі, незаконне вилучення медичної документації, інші приклади несправедливості. Однак більшість схвалюють втручання в особисте життя інших, якщо в такий спосіб можна убезпечити власне життя від наркоманів. Фактично, ніхто не стоїть на стороні прав людей, які вживають наркотики.

Джудіт Фрідлі "Зменшення шкоди та права людини". *Новини зменшення шкоди, 2003 р.*

Досягти зменшення шкоди і захистити права тих, хто вживає наркотики, допомагає адвокація, яка передбачає:

- доступ до інформації та заходів захисту від хвороб і передозування;
- захист від жорстокого та нелюдського поводження;

- захист від таких порушень права на особисте життя, як примусове тестування чи реєстрація;
- свободу зібрань та участі в політичній діяльності.

Захист від порушень з боку правоохоронних органів і медичних працівників

Неналежне ставлення до осіб, які вживають наркотики, з боку правоохоронних органів та медичних працівників – явище досить поширене. Правоохоронні органи погрожують взяттям під варту, використовують абстинентний синдром, щоб отримати неправдиві покази під примусом, або вимагають гроші. У багатьох країнах правоохоронні органи та медичні працівники розголошують конфіденційну інформацію про ВІЛ-статус чи наркотичну залежність, складають поіменні списки тих, хто вживає наркотики, і відмовляють їм у працевлаштуванні або ж у наданні інших послуг. За незначні, але пов'язані з наркотиками, правопорушення суд нерідко призначає тривалі терміни перебування під вартою. Це не лише призводить до жорстоких і протиправних покарань, а й сприяє поширенню ВІЛ, оскільки ув'язнені продовжують вживати ін'єкційні наркотики та займатись незахищеним сексом, а лікування, як і профілактичної допомоги, не отримують.

Участь у політичній діяльності

Більш ніж двадцятилітній досвід боротьби з епідемією ВІЛ/СНІДу свідчить про те, що “важкодоступні” прошарки населення змушені самі себе захищати. Незважаючи на важливість залучення до формування політики в сфері СНІДу безпосередньо потерпілих, люди, які вживають наркотики, нерідко залишаються осторонь цього процесу, навіть якщо основною метою Програми визнано залучення ВІЛ-інфікованих.

Статистичні відомості

Близько 30% нових випадків інфікування ВІЛ у Центральній Африці є наслідком зараження через ін'єкційний інструмент².

У Східній Європі та Центральній Азії серед осіб, які вживають ін'єкційні наркотичні засоби, близько 80% ВІЛ-інфікованих, і лише 24% з них отримують необхідну АРТ. У Південній та Південно-Східній Азії серед тих, хто вживає ін'єкційні наркотики, від 4 до 75% ВІЛ-інфікованих, і лише 1% цих людей отримують лікування від ВІЛ³.

² UNAIDS. Доповідь про глобальну епідемію СНІД, 2006 р.: www.unaids.org/en/HIV_data/2006GlobalReport/default.asp.

³ Есайас С. та ін., 2006 р. “Антиретровірусне лікування споживачів ін'єкційних наркотиків у країнах, що розвиваються, та в країнах з перехідною економікою за 1 рік до закінчення програми “Вилікуємо 3 мільйони до 2005 р. Зробимо це можливим. Стратегія ВООЗ” (“3 до 5”). Залежність. 101(9).

“Війна з наркотиками” у **Таїланді**, яка розпочалася 2003 р., включала такі заходи⁴:

- арешт десяти тисяч підозрюваних згідно з державними “чорними списками” чи “списками спостереження”;
- квоти на арешти, свавільні арешти та інші порушення прав людини;
- примусове чи обов’язкове лікування наркотичної залежності;
- залякування захисників прав людини;
- застосування смертної кари в позасудовому порядку більше як у 2300 випадках.

Перед важливими національними чи міжнародними подіями, наприклад, такими, як Олімпійські ігри чи ініційований ООН Міжнародний день боротьби з розповсюдженням і вживанням наркотиків, у людей, які вживають наркотики, чи навіть у тих, хто живе в середовищі, де наркотики є поширеним явищем, провадили обшуки та виїмки. Споживачів наркотиків змушують до тестування і спрямовують на тривале примусове лікування без належного медичного обстеження чи права на оскарження таких дій⁵.

У деяких країнах, зокрема у **Малайзії** та **Грузії**, вживання наркотиків визнане незаконним. У Малайзії закон дозволяє затримання та проведення примусових аналізів при підозрі, що особа вживає наркотичні засоби. Ті, у кого результат тесту позитивний, спрямовуються на лікування у заклади закритого типу, а ті, кого затримали за зберігання наркотичних засобів, підлягають обов’язковому тілесному покаранню та позбавленню волі⁶.

Інші країни, включаючи деякі країни США, не вважають вживання наркотиків незаконним, але за зберігання наркотичних засобів у великих чи особливо великих розмірах в них передбачена кримінальна відповідальність. “Великим розміром” наркотичних засобів може вважатись залишок наркотичної речовини у використаному шприці чи цигарка марихуани⁷.

У деяких регіонах **Росії** засуджених тестують на ВІЛ і, якщо виявлено позитивний ВІЛ-статус, ізолюють. Через те, що застосування ін’єкцій

⁴ Таїланд — недостатньо могил: війна з наркотиками, ВІЛ/СНІДом та порушення прав людини (2004). Human Rights Watch. Вид. 16, №. 8 (С).

⁵ Вулф Д., Малиновська-Семпрух К. Політика в сфері заборонених наркотиків і глобальна епідемія ВІЛ / Інститут відкритого суспільства. Нью-Йорк, 2004.

⁶Реформа антинаркотичної політики для профілактики ВІЛ/СНІДу. Тбілісі: Союз “Альтернативна Грузія”, 2005. Мазлан М., Шоттенфельд Р.С., Чаварський М.С. Нові проблеми та можливості регулювання зловживання речовинами в Малазії. Короткий огляд про наркотики й алкоголь. — 25(5). — 2006. — С. 473-478.

⁷Реформа антинаркотичної політики для профілактики ВІЛ/СНІД. Тбілісі: Союз “Альтернативна Грузія”, 2005.

набагато поширеніше явище, ніж стерильні шприци та голки, ін'єкційні інструменти можуть використовуватися повторно до сорока разів⁸.

По всій Азії особи, які вживають наркотики, утримуються у лікувальних центрах, які більше нагадують місця позбавлення волі, ніж заклади охорони здоров'я. Психологічна чи медична допомога там надається в недостатньому обсязі або взагалі не надається. У **Китаї** тих, хто вживає наркотики, арештовують та примусово утримують у центрах детоксикації, а тих, хто повертається до вживання наркотичних засобів, відправляють до примусових трудових таборів. Одне з досліджень свідчить, що близько 10% тих, хто вживає наркотики, ковтали нігті або скло, щоб уникнути такого утримання⁹.

Судова практика та грантові програми

У **Бразилії** послуги з обміну використаних шприців на нові протягом 1998-2000 рр. сприяли зменшенню ВІЛ-інфекції серед тих, хто вживає ін'єкційні наркотики, на 20%¹⁰.

В **Іспанії** успішно реалізується програма профілактики ВІЛ, розрахована на тих, хто перебуває у місцях позбавлення волі. Програма включає обмін використаних шприців й опіоїдну замісну терапію, завдяки чому поширення ВІЛ серед засуджених значно зменшилося¹¹.

Позитивний досвід захисту прав людини

У 2007 р. Європейський суд з прав людини постановив рішення на користь російського громадянина, що вживає наркотики, якого було затримано правоохоронними органами і позбавлено волі на тривалий період без судового розгляду та медичної допомоги.

У Ванкувері (**Канада**) виявлені у діяльності поліції порушення прав людей, які вживають наркотики, спричинили незалежне розслідування цієї діяльності департаменту поліції.

В **Угорщині** пройшла громадська кампанія проти диско-рейдів і незаконних арештів осіб, які вживають наркотичні засоби, наслідком якої стало суттєве зниження кількості рейдів та розроблення законодавчих пропозицій щодо реформування нормативно-правової бази, спрямованої на протидію незаконному обігу наркотичних засобів.

⁸ Саранг А., Т.Родс та ін. Ін'єкційні наркотики та використання шприців у зоні підвищеного ризику зараження ВІЛ у російських пенітенціарних закладах: якісне дослідження. Наркоманія. – 101(12). – 2006.

⁹ Вулф Д. Парадокси антиретровірусного лікування споживачів ін'єкційних наркотиків: доступ, дотримання та перешкоди системи в Азії та колишньому СРСР // Міжнародний журнал про політику в сфері наркоманії (ЗМІ). – 2007.

¹⁰ Економічна та соціальна рада, Комісія ООН з прав людини, надано Інститутом відкритого суспільства, неурядовою організацією зі спеціальним консультативним статусом, 3 березня 2005 р.

¹¹ Документи про стан справ в сфері наркоманії у місцях позбавлення волі і зменшення шкоди, Європейський регіональний офіс. – ВООЗ, травень 2005 р., www.euro.who.int/document/e85877.pdf.

Діяльність Інституту відкритого суспільства у сфері прав людини та зменшення шкоди

Ініціативою Інституту відкритого суспільства у сфері прав людини та зменшення шкоди є **Міжнародна програма із зменшення шкоди (IHRD)** (далі – МПЗШ). Приклади проектів, які підтримує МПЗШ, наведені нижче.

Доступ до інформації та якісних послуг:

доступ до лікування замісною терапією в **Албанії, Киргизстані, Литві та Україні**;

створення мережі зменшення шкоди в Центральній та Східній Європі, Росії і Центральній Азії з метою обміну інформації між проектами і сприяння змінам.

Адвокація на національному та міжнародному рівнях:

висвітлення ролі позбавлення волі та примусового лікування у закладах закритого типу в поширенні епідемії ВІЛ, а також важливості політичних змін, спрямованих на зменшення кількості утримуваних у закладах, зменшення ризику інфікування і кількості порушень прав людини;

робота з міжнародними правозахисними групами, зокрема з Human Rights Watch, з метою чіткого фіксування порушень прав людини в **Росії, Україні та Казахстані**.

Інституційна підтримка зменшення шкоди:

навчання працівників правоохоронних органів і розробка навчальних планів для подальшої ефективної роботи працівників цих органів, без порушення прав людини, яка вживає наркотичні засоби;

об'єднання місцевих громадських організацій з міжнародними правозахисними групами для реалізації спільних проектів із документування та аналізу відповідних договорів щодо прав людини в аспекті вживання наркотиків і профілактики ВІЛ.

Громадські організації:

співпраця з провідними захисниками для представлення інтересів людей, які вживають наркотики, у Раді ООН з питань захисту прав людини;

співпраця з такими організаціями, як Європейська група з лікування СНІДу, Всесвітня мережа ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД, Міжнародна коаліція готовності до лікування, а також з місцевими громадськими організаціями з метою підвищення поінформованості з питань лікування ВІЛ та змін щодо систематичного вилучення тих, хто вживає наркотики, із системи надання медичних послуг.

За більш детальною інформацією звертайтеся на сайт IHRD:
www.soros.org/harm-reduction

Міжнародні та регіональні стандарти з прав людини в сфері зменшення шкоди

Загальна характеристика

Багато стандартів з прав людини на міжнародному, регіональному та національному рівнях можуть бути застосовані у сфері зменшення шкоди різною метою, зокрема:

- для документування (фіксування) порушень прав людей, які вживають наркотичні засоби;
- для адвокації з метою припинення таких порушень;
- для пред'явлення позовів до суду за порушення прав людини, передбачених національним законодавством;
- для подання скарг до регіональних і міжнародних установ з прав людини про порушення договорів у контексті прав людини.

У табл. 1-11 наведені **приклади** порушень прав людини, пов'язаних із зменшенням шкоди, важливі **стандарти** щодо прав людини, а також юридичні **прецеденти** та **положення** із хартій та декларацій про права пацієнтів, що супроводжуються **тлумаченням** кожного стандарту.

Як працювати з таблицями

Прочитавши кожну таблицю, проаналізуйте відповідні **порушення**, **стандарти**, **прецеденти** та їх **тлумачення**.

Приклади порушень прав людини

Чи виявлені якісь із цих порушень у Вашій державі? Чи допускаються у Вашій державі інші порушення цього права людини?

Стандарти з прав людини

Чи заборонені ці порушення “стандартами з прав людини”?
Чи можна інтерпретувати стандарти так, щоб вони стосувалися даного порушення?

Прецеденти та тлумачення

Чи відповідають якісь із прикладів “прецедентів та тлумачень” даній ситуації? Чи можуть вони бути витлумачені для застосування у даному випадку?

Законодавство з питань прав людини постійно розвивається і багато порушень у цій сфері ще не врегульовано на законодавчому рівні. Якісна адвокація та належне документування **порушень** сприятиме **удосконаленню законодавчої бази** у сфері зменшення шкоди та прав людини.

Таблиця скорочень

Для спрощення роботи в табл. 1-11 використано такі скорочення назв міжнародно-правових актів і механізмів контролю за їх виконанням:

Міжнародний акт	Механізм контролю
Міжнародний пакт про громадянські і політичні права – МПГПП	Комітет з прав людини – КПЛ
Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права – МПЕСКП	Комітет з економічних, соціальних і культурних прав – КЕСКП
Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок – КЛВФДЖ	Комітет з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок – Комітет ЛВФДЖ
Конвенція про права дитини – КПД	Комітет з прав дитини – Комітет ПД
Африканська хартія прав людини і народів і Протоколи до неї – АХПЛН	Африканська комісія з прав людини і народів – АКПЛН
[Європейська] Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод – ЄКЗПЛС	Європейський суд з прав людини (з Комітетом міністрів) – ЄСПЛ
Європейська соціальна хартія ЄСХ	Європейський комітет з соціальних прав – ЄКСП

У цьому розділі згадується колишня **Комісія з прав людини** і різні спеціальні доповідачі (СД) та робочі групи (РГ).

Таблиця 1. Зменшення шкоди та право на життя

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Правоохоронні органи неефективно розслідують вбивство осіб, яких підозрюють у торгівлі наркотиками, або виправдовує ці злочини як необхідні заходи у боротьбі з наркотиками. ● Швидка медична допомога відмовляється надавати допомогу особам у випадку передозування наркотичних засобів, оскільки ця процедура є “незаконною”. ● Суд призначає покарання у виді смертної кари за злочини, пов'язані з наркотичними засобами. ● Люди, які вживають наркотики, гинуть у закладах закритого типу, як, наприклад, при пожежі у Москві в грудні 2006 р. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МПГПП (ч. 1ст. 6): Право на життя є невід'ємне право кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя.</p> <p>(ч. 2 ст. 6): У країнах, які не скасували смертної кари, смертні вироки можуть виноситися тільки за найтяжчі злочини відповідно до закону, який діяв під час вчинення злочину і який не суперечить постановам цього Пакту і Конвенції про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього. Це покарання може бути здійснене тільки як виконання остаточного вироку, винесеного компетентним судом.</p> <p>АХПЛН (ст. 4): Людська особистість недоторканна. Кожна людина має право на повагу до свого життя та особистої недоторканності. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя.</p> <p>ЄКЗПЛОС (ч. 1ст. 2): Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання.</p>	<p>КПЛ: висловив занепокоєння щодо позасудової страти людей, які вживають наркотики. Також чітко зазначається, що вища міра покарання за злочини, пов'язані із наркотичними засобами, суперечить МПГПП (Таїланд, 2005).</p> <p>СД з питань охорони здоров'я: висловив занепокоєння “з приводу кампанії проти наркотиків (Таїланд), яка супроводжувалась обмеженням доступу до послуг із зменшення шкоди, що прискорило поширення ВІЛ у Таїланді” (2005).</p>

Таблиця 2. Зменшення шкоди і свобода від катувань, жорстокого, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження, у тому числі в місцях позбавлення волі

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Працівники правоохоронних органів завдають тілесних ушкоджень особам, які вживають наркотики. ● Слідчі примушують осіб, підозрюваних у вживанні наркотичних засобів, давати неправдиві покази, використовуючи абстинентний синдром, зумовлений відсутністю лікарських засобів. ● Суд накладає покарання у формі позбавлення волі на тривалий час за невеликої тяжкості злочину, пов'язані з наркотичними засобами. ● Особи, звинувачені у злочинах, пов'язаних з наркотиками, заарештовуються, утримуються під вартою чи підлягають примусовому лікуванню у переповнених закладах та в антисанітарних умовах, не маючи доступу до медичних послуг. ● У місцях позбавлення волі особам, які вживають наркотики, відмовляють у психіатричній допомозі чи в лікуванні наркотичної залежності. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МПППП (ст. 7): Нікого не може бути піддано катуванню чи жорстокому, нелюдському або принижуючому гідність поводженню чи покаранню. Зокрема, жодну особу не може бути без її вільної згоди піддано медичним чи науковим досліддам.</p> <p>МПППП (ч. 1 ст. 10): Всі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поводження і повагу до гідності, властивої людській особі.</p> <p>АХПЛН (ст. 5): Кожна людина має невід'ємне право на повагу до її гідності та визнання її правосуб'єктності. Усі форми експлуатації і приниження людини, особливо рабство, работоргівля, катування, жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, покарання або поводження, є забороненими.</p> <p>ЄКЗПЛОС (ст. 3): Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.</p>	<p>КПА: висловив занепокоєння з приводу високого рівня захворюваності на ВІЛ і туберкульоз в Україні та рекомендував державі забезпечити необхідні санітарно-гігієнічні умови, медичне обслуговування та доступ до продуктів харчування належної якості, а також зменшити кількість засуджених шляхом застосування альтернативних санкцій (2006).</p> <p>СД з питань насильства щодо жінок: висловив занепокоєння щодо того, що США “криміналізували велику частину свого населення” через звинувачення, пов'язані з наркотиками, здебільшого жінок, хоча більшість таких злочинів “могла б розглядатись через місцеву систему соціального захисту та допомоги, так як це робиться тепер у деяких європейських країнах” (1999).</p>

Закінчення табл. 2

Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p><i>Також варто ознайомитися з такими документами:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1987); ● Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (1987); ● Кодекс поведінки службових осіб правоохоронних органів (1979); ● Мінімальні стандартні правила поводження з засудженими (1955). 	<p>ЄСПЛ: постановив, що відмова у наданні медичної допомоги ВІЛ-позитивним особам, затриманим за вживання наркотиків, є порушенням ст. 3 Конвенції [Худобін проти Росії (Khudobin v. Russia) (2007)]; примушення підозрюваних у вживанні наркотичних засобів блювати, аби вилучити місткість із героїном, є порушенням ст. 3 Конвенції [Джеллох проти Німеччини (Jalloh v. Germany) (2006)]; ненадання медичної допомоги жінці, залежній від героїну, яка померла у в'язниці Великої Британії, відбуваючи чотиримісячне покарання за крадіжку, є порушенням державою ст. 3 Конвенції [МакГлінчі та ін. проти Великої Британії (McGlinchey and others v. UK) (2003)].</p>

Таблиця 3. Зменшення шкоди та захист від незаконного арешту чи утримання під вартою

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Осіб, які вживають наркотики, заарештовують та утримують під вартою на підставі сфальсифікованих доказів або доказів, отриманих шляхом незаконного обшуку чи затримання. ● Осіб, які вживають наркотики, позбавляють волі на підставі звинувачення у скоєнні злочину без справедливого судового розгляду. ● Осіб, які вживають наркотики, зобов'язують до примусового лікування чи детоксикації без їхньої згоди. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МПГПП (ч. 1 ст. 9): Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути піддано свавільному арешту чи триманню під вартою. Нікого не може бути позбавлено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлено законом.</p> <p>АХПЛН (ст. 6): Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути позбавлений свободи, за винятком причин та умов, попередньо визначених законом. Зокрема, ніхто не може бути свавільно заарештованим чи затриманим.</p> <p>ЄКЗПЛОС (ч. 1 ст. 5): Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом.</p> <p><i>Також варто ознайомитися з такими документами:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Кодекс поведінки службових осіб правоохоронних органів (1979); ● Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї службовими особами правоохоронних органів (1990); 	<p>КПА: вважає, що захист, згідно зі ст. 9, застосовується до усіх форм затримання, включаючи “залежність від наркотичних речовин” (Загальні коментарі, 8, §1); висловив занепокоєння щодо Маврикії у тому, що звільнення під заставу не застосовується до осіб, які заарештовані чи утримуються під вартою за торгівлю наркотичними засобами, даючи пораду державі “переглянути Акт небезпечних наркотичних речовин для того, щоб дати змогу суддям ухвалювати рішення у кожному випадку індивідуально відповідно до вчиненого правопорушення” (2005); висловив занепокоєння з приводу 7-денного періоду затримання без пред'явлення обвинувачення в Ірландії згідно з Актом про торгівлю наркотиками (2005).</p> <p>Комітет ПД: висловив занепокоєння стосовно ситуації в Бруней-Даруссаламі, коли “дітей, які вживають наркотичні засоби, можуть відправляти до лікувальних закладів закритого типу на період до трьох років”, і рекомендував уряду “розробити неінституційні форми лікування для дітей, які вживають наркотичні засоби, та застосовувати закриті заклади в крайніх випадках” (2003).</p>

Закінчення табл. 3

Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<ul style="list-style-type: none"> ● Звіти Робочої групи з питань свавільного затримання Комісії ООН з прав людини (2003–2005). 	<p>РГ з питань свавільного затримання: протягом 2003–2005 рр. висловила занепокоєння щодо свавільного затримання “тих, хто вживає наркотики” та “осіб, хворих на СНІД”; рекомендувала, щоб особам, позбавленим волі на підставі стану здоров'я, “було надане право правового оскарження свого затримання”; встановила, що умови внесення застави можуть бути важкими для осіб, які вживають наркотики; а також рекомендувала державам уникати надмірного позбавлення волі вразливих груп населення.</p> <p>ЄСПЛ: постановив, що необґрунтоване попереднє ув'язнення ВІЛ-інфікованих осіб на термін до одного року і 23 днів суперечить ч. 3 ст. 5 Конвенції [Худобін проти Росії (<i>Khudobin v. Russia</i>) (2007)].</p>

Таблиця 4. Зменшення шкоди та право на справедливий судовий розгляд

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Особу звинувачують у зберіганні та збуті наркотичних засобів після того, як представник міліції під прикриттям спонукав її до вчинення правопорушення, пов'язаного з обігом наркотичних засобів. ● Застосування необґрунтовано тривалого попереднього ув'язнення до обвинуваченого у вчиненні злочину в сфері обігу наркотичних засобів. ● Людину визнають винною у вчиненні злочину в сфері обігу наркотичних засобів без суду. ● Людину визнають винною у вчиненні злочину в сфері обігу наркотичних засобів на підставі доказів, отриманих шляхом незаконних слідчих дій. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МПППП (ч. 3 ст. 9): Кожна заарештована або затримана за кримінальним обвинуваченням особа в терміновому порядку доставляється до судді чи до іншої службової особи, якій за законом належить право здійснювати судову владу, і має право на судовий розгляд протягом розумного строку або на звільнення. Тримання під вартою осіб, які чекають судового розгляду, не має бути загальним правилом, але звільнення може ставитись у залежність від подання гарантій явки в суд, явки на судовий розгляд у будь-якій іншій його стадії і, в разі необхідності, явки для виконання вироку.</p> <p>(ч. 4 ст. 9): Кожному, хто позбавлений волі внаслідок арешту чи тримання під вартою, належить право на розгляд його справи у суді, щоб цей суд міг невідкладно винести постанову щодо законності його затримання і розпорядитися про його звільнення, якщо затримання є незаконним.</p>	<p>ЄСПА: постановив, що в разі, коли діяльність агентів під прикриттям провокує злочини, пов'язані з обігом наркотичних засобів, і жодного доказу щодо того, що злочин міг би відбутися без втручання міліції, нема, це називається “підбуренням”, а докази, отримані в результаті таких дій, не можуть використовуватись проти обвинувачуваного [Ван'ян проти Росії (Vanyan v. Russia) (2005); Тейксейра де Кастро проти Португалії (Teixeira de Castro v. Portugal) (1998)].</p> <p>Розглянувши дані справи у 2007 р., ЄСПА постановив, що суди першої інстанції РФ повинні були взяти до уваги ту обставину, що особа, обвинувачена у вчиненні злочину, була обманута правоохоронними органами, а також зважити, що до цього обвинувачений не притягався до кримінальної відповідальності й єдиним доказом його причетності до злочину, пов'язаного з наркотиками, є покази інформатора [Худобін проти Росії (Khudobin v. Russia) (2007)].</p>

Закінчення табл. 4

Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>АХПЛН (ч. 1 ст. 7): Кожна особа має право на те, щоб її справу було розглянуто в суді. Це включає: а) право звертатись до компетентних національних органів з приводу дій, які порушують її основні права, що визнаються і гарантуються чинними конвенціями, законами, постановами і звичаями; б) право вважатися невинуватою доти, доки її вину не буде встановлено компетентним судом; в) право на захист, включаючи право обирати захисника; г) право на розгляд справи в розумні строки неупередженим судом.</p> <p>ЄКЗПЛОС (ч. 1 ст. 6): Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.</p> <p>(ч. 2 ст. 6): Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку.</p>	

Таблиця 5. Зменшення шкоди і право на конфіденційність

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Міліція санкціонує арешт чи затримання осіб на підставі підозри у споживанні наркотичних засобів, без доказів їх зберігання чи збуту. ● Міліція санкціонує проведення аналізу сечі в кожного, хто підозрюється у вживанні наркотичних засобів. ● Лікар без згоди пацієнта оприлюднює інформацію про вживання ним наркотиків і наркотичну залежність. ● Заклади охорони здоров'я надають правоохоронним органам списки зареєстрованих осіб, які вживають наркотики. ● Міліція здійснює облави на житло підозрюваних у вживанні наркотичних засобів без доказів і законних санкцій. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МПППП (ч. 1 ст. 17): Ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію.</p> <p>ЄКЗПЛОС (ч. 1 ст. 8): Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.</p>	<p>Комітет ПД: висловив занепокоєння щодо криміналізації неповнолітніх споживачів наркотиків у Вірменії і порадив державі ставитись до таких осіб не як до злочинців, а як до жертв, які потребують допомоги, спрямованої на лікування та відновлення (2004).</p> <p>ЄСПЛ: постановив, що повний особистий огляд й обшук матері та її неповносправного сина, які хотіли відвідати його брата в кримінально-виконавчій установі, спричинили порушення ст. 8 Конвенції [Вейнрайт проти Великої Британії (<i>Wainwright v. United Kingdom</i>) (2006)].</p>

Таблиця 6. Зменшення шкоди і свобода слова та доступу до інформації

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Особам, які вживають наркотики, відмовляють у доступі до інформації щодо попередження інфікування ВІЛ, зменшення шкоди та безпечного вживання наркотичних засобів. ● У державі заборонено публікації про вживання наркотичних засобів і зменшення шкоди, при цьому стверджується, що це пропагує незаконні дії. ● Працівники правоохоронних органів затримують осіб, які публічно виступають за обмін шприців на одноразові, за метадон чи інші засоби зменшення шкоди. ● НУО вимушені виступати проти зменшення шкоди для того, щоб отримувати державне фінансування на боротьбу з ВІЛ. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МППП (ч.2 ст. 19): Кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір.</p> <p>АХПЛН (ч. 1 ст. 9): Кожна людина має право на отримання інформації.</p> <p>ЄКЗПЛОС (ч. 1 ст. 10): Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.</p>	<p>Комітет ПД: визнав, що право молоді на доступ до інформації про ВІЛ/СНІД є частиною права на доступ до інформації (Загальний коментар 3, §4); закликав Панаму “забезпечити дітей достовірною та об’єктивною інформацією про вживання препаратів, включаючи особливо небезпечні наркотичні засоби та тютюн, і захистити дітей від шкідливої дезінформації”, а також докласти більше зусиль до вирішення питань охорони здоров’я молоді для попередження та боротьби з ВІЛ/СНІД і шкідливими наслідками вживання наркотичних засобів” (2003); висловив занепокоєння стосовно Естонії в контексті “зростання кількості ВІЛ-інфікованих серед споживачів ін’єкційних наркотиків” і закликав державу продовжувати докласти зусилля до забезпечення дітей достовірною та об’єктивною інформацією про вживання наркотичних засобів” (2003).</p>

Закінчення табл. 6

Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>(ч. 2 ст. 10): Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.</p> <p><i>Також варто ознайомитись з таким документом:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Конвенція про права дитини (ст. 13) (1989). 	

Таблиця 7. Зменшення шкоди і свобода зібрань та об'єднань

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Державні органи відмовляють у реєстрації об'єднань громадян споживачам наркотиків. ● Міліція розганяє мирні демонстрації проти “антинаркотичних” законів. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МПППП (ст. 21): Визнається право на мирні збори.</p> <p>(ч. 1 ст. 22): Кожна людина має право на свободу асоціації з іншими, включаючи право створювати профспілки і вступати до них для захисту своїх інтересів.</p> <p>(ч. 2 ст. 22): Користування цим правом не підлягає жодним обмеженням, крім тих, які передбачаються законом і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної чи громадської безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення або захисту прав та свобод інших осіб.</p> <p>АХПЛН (ст. 10): Кожна людина має право на свободу об'єднань, за умови дотримання нею закону.</p>	<p><i>Згідно з результатами дослідження, проведеного для укладання цієї таблиці, жоден регіональний чи міжнародний орган із захисту прав людини не застосував захист свободи вільного зібрання та участі в асоціаціях у контексті зменшення шкоди.</i></p>

Закінчення табл. 7

Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>(ст. 11): Кожна людина має право на вільні зібрання з іншими. Реалізація цього права може бути обмежена лише за умов і на підставах, передбачених у законі, в інтересах державної і громадської безпеки, охорони здоров'я та моралі населення і захисту прав і свобод інших осіб.</p> <p>ЄКЗПЛОС (ст. 11): Кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів.</p>	

Таблиця 8. Зменшення шкоди і право на особисту недоторканність

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Міліція жорстоко поводить з підозрюваним, який вживає наркотичні засоби. ● Міліція не розслідує випадок домашнього насильства щодо жінки, яка вживає наркотичні засоби. ● Лікарі примушують вагітну жінку, яка вживає наркотичні засоби, зробити аборт. ● Міліція не розслідує вбивство особи, підозрюваної у вживанні наркотичних засобів, перекладаючи вину на “бандитські розбірки”. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>АХПЛН (ст. 4): Людська особистість недоторканна. Кожна людина має право на повагу до свого життя та особистості недоторканності. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя.</p> <p>Примітка: Право на фізичну недоторканність не визначається окремо МППП чи МПЕСКП, але тлумачиться як частина права на безпеку особистості, захист від катувань і жорстокого, нелюдського та принижувального поводження і права на найвищий досяжний рівень здоров'я.</p> <p>Так само право на особисту недоторканність окремо не визначається у КЛВФДЖ, хоча КЛВФДЖ включає право на захист від насильства щодо жінок.</p>	<p>РГ з питань вимушеного чи недобровільного зникнення: відзначила, що “аспект зникнення, відомості про який повною мірою не висвітлювались ні в минулому, ні на сьогодні, стосується того, як здійснюються акти зникнення з грубими порушеннями щодо найбільш уразливих груп населення. Зокрема, надійшла інформація про зникнення, які супроводжуються “соціальними чистками” бідних, безробітних і так званих “небажаних” елементів, у тому числі <i>проститутток, злодіїв, волоцюг, картярів та гомосексуалістів</i>”.</p>

Таблиця 9. Зменшення шкоди та право на недискримінацію

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Людині відмовляють у працевлаштуванні, забезпеченні житлом, у послугах в системі охорони здоров'я, в отриманні освіти, доступі до товарів чи послуг через те, що вона вживає наркотичні засоби або підозрюється в цьому. ● Міліція заарештовує значну кількість мігрантів і представників расових меншин за злочини, пов'язані із вживанням наркотичних засобів. ● Людей, які вживають наркотичні засоби, не допускають до участі у програмах з лікування ВІЛ, незважаючи на те, що більшість наркоманів ВІЛ-інфіковані. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МППП (ч. 1 ст. 2): Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується поважати і забезпечувати всім особам, перебуваючим у межах її території та під її юрисдикцією, права, визнані в цьому Пакті, без будь-якої різниці щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини.</p> <p>(ст. 26): Всі люди є рівними перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист закону.</p> <p>В цьому відношенні всякого роду дискримінація повинна бути заборонена законом, і закон повинен гарантувати всім особам рівний та ефективний захист проти дискримінації за будь-якою ознакою, як-от: раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, майновий стан, народження чи інші обставини.</p>	<p>Комітет з ліквідації расової дискримінації: рекомендував державам “звернути увагу на такі індикатори расової дискримінації: пропорційно вищий показник злочинів, пов'язаних з особами, що належать до таких груп, дрібних вуличних злочинів і злочинів, пов'язаних з наркотичними засобами та проституцією, як ознака виключення таких осіб з суспільства чи їх соціальну ізоляваність” (2005).</p> <p>СД з питань охорони здоров'я: висловив занепокоєння становищем у Румунії, де “стигматизація щодо комерційного сексу та вживання ін'єкційних наркотичних засобів, наприклад, впливає на ставлення працівників системи охорони здоров'я до осіб, які належать до цієї сфери, особливо коли вони звертаються, щоб провести тестування на інфекції, які передаються статевим шляхом” і закликав державу боротися з дискримінацією, яка створює перешкоди для отримання медичних послуг (2005).</p>

Закінчення табл. 9

Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>АХПАН (ст. 2): Кожна людина має право здійснювати права та свободи, які закріплюються і гарантуються цією Хартією, без жодних обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного, етнічного чи соціального походження, майнового стану, народження чи інших обставин.</p> <p>ЄКЗПЛОС (ст. 14): Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою — статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження або за іншою ознакою.</p>	

Таблиця 10. Зменшення шкоди та право на найвищий досяжний рівень здоров'я

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Осіб, які вживають наркотики або підозрюються у цьому, не приймають у заклади охорони здоров'я, ставляться до них упереджено або засуджують. ● Урядовці забороняють програми обміну вживаних голок і конфісковують шприци у людей, які споживають наркотики, стверджуючи, що вони пропагують незаконні дії. ● Держава забороняє замісну терапію з використанням метадону. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МПЕСКП (ч. 1 ст. 12): Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я.</p> <p>(ч. 2 ст. 12): Заходи, яких повинні вжити держави – учасниці цього Пакту для повного здійснення цього права, включають ті, які є необхідними для запобігання і лікування епідемічних, ендемічних, професійних та інших хвороб і боротьби з ними.</p> <p>АХПЛН (ч. 1 ст. 16): Кожна людина має право на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я.</p> <p>(ч. 2 ст. 16): Держави – учасниці цієї Хартії вживають необхідних заходів з метою охорони здоров'я своїх народів і надання їм медичної допомоги у випадку хвороби.</p> <p><i>Також варто ознайомитися з такими документами:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (ч. 1 ст. 12) (1979); ● Конвенція про права дитини (ч. 1 ст. 24) (1989). 	<p>КЕСКП: відзначив, що відсутність дискримінації є “основною детермінантою здоров'я”, включаючи відсутність дискримінації за “станом здоров'я”, куди слід включати вживання наркотичних засобів.</p> <p>КЕСКП: висловив занепокоєння становищем у Таджикистані, де “набув поширення ВІЛ, особливо серед тих, хто вживає наркотики, ув'язнених і працівників комерційного сексу”, і рекомендував уряду “розробити термінові програми для розширення надання послуг з безоплатного тестування і лікування ВІЛ, а також послуг із зменшення шкоди в усіх регіонах держави” (2006).</p> <p>Комітет ПД: прокоментував, що уряд “зобов'язаний забезпечувати реалізацію програм, спрямованих на зменшення факторів, які спонукають дітей вживати наркотичні засоби, а також негативно впливають на тих, хто здійснює лікування та надає допомогу дітям, які споживають наркотичні засоби” (Загальний коментар, 3).</p>

Закінчення табл. 10

Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
	<p>СД з питань охорони здоров'я: висловив занепокоєння з приводу ситуації у Румунії, де “стигматизація, яка асоціюється з працівниками комерційного сексу та споживачами ін'єкційних наркотиків, впливає на те, як ставляться до цих людей працівники системи охорони здоров'я, особливо, коли до них звертаються за такими послугами, як проведення аналізів на інфекції, що передаються статевим шляхом”, і закликав державу до боротьби з дискримінацією, яка створює бар'єри для надання таких послуг (2005).</p>

Таблиця 11. Зменшення шкоди і права жінок і дітей

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Жінки не мають рівного з чоловіками доступу до послуг із зменшення шкоди. ● Вагітних жінок, які вживають наркотики, примушують до абортів чи стерилізації або застосовують до них покарання за спробу заподіяння навмисної шкоди своїй дитині. ● Молодим людям, які вживають наркотичні засоби, відмовляють у доступі до інформації та послуг щодо безпечного споживання ін'єкційних наркотиків і зменшення шкоди. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МПГПП (ст. 3): Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма громадянськими і політичними правами, передбаченими в цьому Пакті.</p> <p>(ч. 1 ст. 24): Кожна дитина без будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, національного чи соціального походження, майнового стану або народження має право на такі заходи захисту, які є необхідними в її становищі як малолітньої, з боку її сім'ї, суспільства і держави.</p> <p>АХПЛН (ч. 3 ст. 18): Держава забезпечує ліквідацію будь-якої дискримінації щодо жінок, а також охорону материнства та дитинства, як це передбачено в міжнародних деклараціях і конвенціях.</p> <p>(ч. 4 ст. 18): Люди похилого віку та непрацездатні особи також мають право на особливі заходи захисту, відповідно до їхніх фізичних чи моральних потреб.</p> <p><i>Також варто ознайомитись з такими документами:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (ч. 1 ст 12) (1979); ● Конвенція про права дитини (ч. 1 ст. 24) (1989). 	<p>КПД: визначив, що “діти, які вживають наркотичні засоби, наражаються на високий ризик захворювання на ВІЛ”, а “ін'єкційна практика використання нестерильних інструментів ще більше підвищує цей ризик”. Також відзначено, що уряд кожної держави “зобов'язаний забезпечити реалізацію програм, спрямованих на зменшення факторів, що спонукають дітей до споживання наркотичних засобів, а також програм, що забезпечують лікування та допомогу дітям, які вживають наркотичні засоби” (Загальний коментар, 3, §39); вніс спеціальні рекомендації для різних держав щодо дітей, які вживають наркотичні засоби у Вірменії (2004), Ель-Сальвадорі (2004), Сан-Томе і Прінсіпі (2004), Індонезії (2004), Брунеї-Даруссаламі (2003), Панамі (2003), Естонії (2003), Україні (2002) Сент-Вінсент і Гренадіни (2002).</p> <p>СД з питань насильства щодо жінок: висловив занепокоєння щодо того, що США “криміналізували значну частину свого населення” через звинувачення, пов'язані з наркотиками, здебільшого жінок, хоча більшість таких злочинів “могла б розглядатись через місцеву систему соціального захисту та допомоги, так як це робиться тепер у деяких європейських країнах” (1999).</p>

Захист прав людини у сфері зменшення шкоди

Вступ

У цьому розділі Вашій увазі представлено чотири **приклади** ефективної діяльності у сфері прав людини та зменшенні шкоди:

1. Об'єднання правозахисних організацій у боротьбі за права людини та зменшення шкоди.
2. Реакція на жорстоку поведінку з боку поліції Ванкувера стосовно людей, які вживають наркотики.
3. Обмін документацією про захист прав людини між особами, які вживають наркотики, в **Таїланді**.
4. Рішення Європейського суду з прав людини щодо незаконних дій міліції та умов утримання ув'язнених у **Росії**.
5. Засудження рейдів поліції та визнання незаконним вживання наркотичних засобів в **Угорщині**.

Дотримання прав людини при наданні допомоги зі зменшення шкоди: випадки з практики

Розглянувши кожну із запропонованих програм, необхідно насамперед з'ясувати, чи включають вони п'ять основних елементів, які базуються на правах людини:

- ▶ **Участь**
Чи передбачає програма участь представників уразливих груп населення, громадянського суспільства, маргінальних груп та інших? Чи запроваджується така програма в місцях проживання потенційних представників цільової групи?
- ▶ **Відповідальність**
Чи визначає програма права позивача та обов'язки відповідача? Чи пропонує вона механізми відповідальності за порушення прав?
- ▶ **Недискримінація**
Чи визначає програма групи ризику? Яким чином? Чи приділяє вона належну увагу потребам таких уразливих груп, як жінки, меншини, корінне населення та засуджені?
- ▶ **Повноваження**
Чи надає програма своїм реципієнтам повноваження, можливості і ресурси для того, щоб змінити своє життя? Чи відведено їм у цьому процесі центральне місце чи, радше, їх визнають об'єктами доброчинності?

▶ **Зв'язок із правами**

Чи враховується у завданнях програми можливість законного захисту прав за допомогою міжнародного, регіонального та національного законодавства? Чи охоплює вона повний спектр прав людини, зокрема громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права?

На завершення з'ясуйте, чи ця програма може бути реалізована у Вашій державі:

- ▶ Чи **існує вже** така програма у Вашій державі?
- ▶ Якщо ні, то чи повинна бути **створена**? Якщо так, то чи потребує **розширення**?
- ▶ Які **кроки** слід зробити для реалізації цього проекту?
- ▶ Які **перешкоди** доведеться подолати для забезпечення його успішної реалізації?

▶ Приклад 1. **Об'єднання правозахисних організацій у боротьбі за права людини та зменшення шкоди**

Започаткувавши у 2003 р. співпрацю з Human Rights Watch, Інститут відкритого суспільства підтримував низку зустрічей прихильників зменшення шкоди і представників правозахисних організацій з метою обговорення сфер спільного інтересу. Ці зустрічі стали початком роботи над спільними проектами.

Тип проекту

Створення мережі, дослідження та адвокація

Тема: Охорона здоров'я та права людини

Захист прав людини є невід'ємною частиною програм зі зменшення шкоди, хоча досить рідко представникам цих двох царин вдається налагодити співпрацю. Цей проект сприяв об'єднанню зусиль організацій із захисту прав людини Східної Європи та теренів колишнього СРСР у боротьбі за зменшення шкоди та протидії ВІЛ/СНІДу.

Вжиті заходи

Регіональна зустріч у Будапешті створила можливість мережевої співпраці окремих правозахисних організацій і груп з питань зменшення шкоди з метою виявлення ключових проблем, у межах яких захист прав людини був би особливо корисним. Шляхом спільного обговорення групи:

- ▶ визначили спільні та відмінні риси, взаємні інтереси та потенціал співпраці;
- ▶ узгодили перелік спільних напрямів роботи;
- ▶ визначили можливості груп з окремих держав неформально обмінюватись ідеями та викристалізували сфери потенційної співпраці.

Результати

- ▶ У травні 2003 р. у Києві відбулася інституційна зустріч за участі шести НУО з України, Росії та Таджикистану. Цей захід сприяв реалізації грантових програм з дослідження та захисту прав людини в сфері зменшення шкоди. У 2004–2005 рр. зустрічі, подібні до будапештської, відбулися у Росії, Таджикистані й Україні.
- ▶ Московсько-гельсінська група, провідна НУО з питань захисту людини, отримала фінансування на дослідження порушень прав людей, які вживають наркотики, в Росії. Українська мережа зі зменшення шкоди отримала грант на підтримку спеціалістів із захисту прав людини та підготовку інформаційних матеріалів для проведення міжнародної кампанії з прав людини для тих, хто вживає наркотики.

- ▶ На зустрічах представників організацій зі зменшення шкоди вдалося з'ясувати, як мотивувати донорів та державу на підтримку зусиль із захисту прав людини. Результати об'єднання зусиль груп зі зменшення шкоди та захисту прав людини є позитивними для обох сторін: створені альянси дають змогу мобілізувати нові джерела фінансування та продуктивно співпрацювати.

Контакти:

Міжнародна програма зменшення шкоди Інституту відкритого суспільства
Адреса: 400 W. 59th Street, New York, NY 10017
Tel.: 1-(212) 548 0111
Fax: 1-(212)548 4617
E-mail: IHRD@sorosny.org
Web: www.soros.org/harm-reduction

► Приклад 2.

Реакція на жорстоку поведінку з боку поліції Ванкувера стосовно людей, які вживають наркотики

У Ванкувері (Канада), місці найбільшого поширення ВІЛ-інфекції у Північній Америці, невелика правозахисна організація збрала покази осіб, які вживають наркотики, про жорстоку поведінку поліції та використала їх для відстоювання змін у політиці та практичній діяльності поліції.

Тип проекту

Документація та адвокація, правова підтримка

Тема: Охорона здоров'я та права людини

Порушення з боку поліції призвели до збільшення кількості випадків ВІЛ, гепатиту С та ризику передозування серед тих, хто вживає наркотики. Саме такі дії правоохоронних органів збільшують імовірність того, що ці люди будуть обмінюватись шприцами чи повторно їх використовувати, не братимуть участі у програмах обміну використаних голок, а також робитимуть ін'єкції поспіхом і в таємних місцях. У Ванкувері муніципальна влада підтримує програми з обміну голок і шприців, метадонову програму та програму створення безпечних умов для ін'єкцій. Проте порушення з боку поліції стосовно осіб, які вживають наркотики, можуть знівелювати досягнення цих програм, незважаючи на їх благородну мету, спрямовану на охорону здоров'я.

Вжиті заходи

Центр "Півот" (Pivot Legal Society), невелика організація з надання правової допомоги, провела низку заходів з фіксування порушень правоохоронців стосовно осіб, які вживають наркотики, та ініціювала внутрішні і незалежні розслідування.

- "Півот" збрала більше як 50 письмових свідчень людей, які вживають наркотики, про неправомірне застосування сили чи інші порушення з боку поліції. Для забезпечення достовірності та точності інформації ці свідчення були чітко задокументовані і завірені нотаріусами.
- Свідчення були долучені до звіту, який подали для отримання компенсації та реформування практичної діяльності поліції.
- Після невдалого внутрішнього розслідування "Півот" передав справу до суду та Комісії зі скарг на поліцію для проведення незалежного розслідування.

Результати

- ▶ Для притягнення до відповідальності за порушення закону працівників поліції необхідна сукупність елементів: належне документування, постійна адвокація та справедливий судовий розгляд. Також слід дотримуватись детальних рекомендацій щодо процедури подання скарг і моніторингу діяльності поліції.
- ▶ Потрібно ретельно проводити моніторинг незалежних розслідувань і порушень закону з боку поліції.
- ▶ Відсутність доступу до процедури подання скарг та правової підтримки є перешкодою для тих, хто зазнав незаконних дій з боку поліції. Крім того, підвищена увага до дій працівників поліції допомагає не лише тим, хто вживає наркотики, чи представникам інших маргінальних груп, а й усім, хто залежить від діяльності поліції.

Контакти:

Центр правової допомоги
Адреса: 42 Blood Alley
Vancouver, B.C. and
2985 W. 14th Avenue
Vancouver, B.C., V6K 2X5
Tel.: 1-(604) 742-1843
Fax: 1-(604) 742-1844
E-mail: info@pivotlegal.org
Web: www.pivotlegal.org

► Приклад 3.

Обмін документацією про захист прав людини між особами, які вживають наркотики, у Таїланді

У травні 2002 р. співпраця ВІЛ-інфікованого з Таїланду, який у минулому вживав ін'єкційні наркотики, та правозахисника із Нью-Йорка об'єднала дві сфери діяльності, спричинила документування порушень прав людини та надалі сприяла створенню в Південно-Східній Азії єдиної правозахисної групи. Це стало безпрецедентним випадком визнання права на охорону здоров'я осіб, які вживають наркотичні засоби, в Азії.

Тип проекту

Ведення документації та адвокація, залучення громади.

Тема: Охорона здоров'я та права людини

З 1988 р. насильство та дискримінація щодо осіб, які споживають ін'єкційні наркотики, в системі кримінального судочинства та системі охорони здоров'я Таїланду призвели до зростання поширення ВІЛ на 50%. Тайський уряд нехтував міжнародними стандартами попередження та лікування ВІЛ серед тих, хто вживав ін'єкційні наркотики, звертаючись до програм примусового лікування залежності від наркотиків та жорстокого ставлення з боку поліції. Людям, які вживають ін'єкційні наркотики у Таїланді, де вони становлять близько третини усіх ВІЛ-інфікованих, відмовляють у доступі до позитивних результатів програми протидії ВІЛ.

Вжиті заходи

Для того, щоб задокументувати порушення прав людей, які вживають ін'єкційні наркотики, у Центральному, Північному та Південному Таїланді, Пайсан Суваннавонг (Paisan Suwannawong), ВІЛ-інфікований, який в минулому споживав ін'єкційні наркотики, разом з Карін Каплан (Karen Kaplan), представником відділу з ВІЛ/СНІДу Міжнародної комісії з питань захисту прав геїв і лесбіянок (МКЗПГА), зробили таке:

- ▶ провели інтерв'ю із 33 особами, які вживали ін'єкційні наркотики, із працівниками Ради з питань контролю за наркотиками, служб генерального прокурора та міністерства охорони здоров'я та з надавачами послуг з лікування наркотичної залежності;
- ▶ у Міжнародний день захисту прав людини, який відзначався 10 грудня 2002 р., звітували про результати дослідження серед людей, які споживають ін'єкційні наркотики, та громадських організацій у сфері ВІЛ/СНІДу, та провели навчальний семінар на тему "Захист прав людини та зменшення шкоди";
- ▶ уперше подали звіт про порушення прав людей, які вживають наркотики, до Національної комісії із захисту прав людини і парламенту Таїланду.

Результати

- ▶ Проект допоміг створити першу в Південно-Східній Азії правозахисну групу “Мережа осіб, які вживають ін’єкційні наркотики ” (the Thai Drug Users’ Network (TDN)). TDN разом з трьома партнерськими організаціями отримали 1,3 млн доларів США від Глобального фонду боротьби зі СНІДом, туберкульозом і малярією, на реалізацію програм попередження ВІА та зменшення шкоди в усьому Таїланді за принципом “рівний рівному”.
- ▶ Проект та грант Глобального фонду значно підвищили статус осіб, які вживають ін’єкційні наркотики, в Таїланді та регіоні, що сприяло безпрецедентному залученню їх на національному рівні до формування державної політики, бюджетного фінансування і розробки програм розвитку.
- ▶ Додаткові проекти з документування порушень прав людини під час жорсткої “війни з наркотиками” 2003 р, були реалізовані за підтримки *Human Rights Watch* та місцевих експертів, які сприяли національній та міжнародній інформованості та солідарності стосовно проблем людей, які вживають наркотики, у Таїланді та регіоні.

Контакти:

Пайсан Суваннавонг та Карін Каплан, Тайська група активістів у сфері лікування СНІДу
 Адреса: 18/89 Vipawadee soi 40
 Chatuchak, Bangkok
 10900, THAILAND
 Tel.:+66-2-939-6434
 Fax:+66-2-939-6437,
 E-mail: karyn.kaplan@gmail.com,
 paisan.suwannawong@gmail.com
 Web: www.ttag.info

► Приклад 4.

Рішення Європейського суду з прав людини щодо незаконних дій міліції та умов утримання ув'язнених у Росії

У 1999 р. ВІЛ-інфікований, хворий на епілепсію громадянин Росії Худобін був заарештований у Москві за те, що купив одну дозу героїну в агента під прикриттям. Адвокат успішно представив перед Європейським судом із захисту прав людини деякі незаконні аспекти його затримання та умов утримання під вартою.

Тип проекту

Судовий процес

Тема: Охорона здоров'я та права людини

Ця справа порушує деякі аспекти царини охорони здоров'я та захисту прав людини, що постають перед ВІЛ-інфікованими, яких затримують за злочини, пов'язані з наркотиками. Зокрема, це питання умов попереднього ув'язнення, поваги до стану здоров'я затриманого та використання незаконних методів при провадженні досудового слідства.

Вжиті заходи

Гр. Худобін був заарештований та утримувався під вартою за обвинуваченням у зберіганні наркотиків. Після того як він та його адвокат програли суд та апеляцію у Росії, вони подали заяву до Європейського суду з прав людини про те, що:

- ▶ він не отримав необхідної медичної допомоги у слідчому ізоляторі, а умови його перебування там були нелюдськими та такими, що принижують гідність (незважаючи на те, що його адвокат від імені його батька повідомив суд про стан здоров'я свого клієнта і звернувся з проханням провести незалежний медичний огляд, гр. Худобін залишався у слідчому ізоляторі без будь-якої на те причини);
- ▶ він провів більше одного року у слідчому ізоляторі, термін його утримання під вартою постійно продовжували без будь-яких на те причин, і відповідно період його попереднього ув'язнення перевищив усі розумні строки;
- ▶ його клопотання про звільнення або відкладались, або не розглядались взагалі;
- ▶ його затримали незаконно.

Результати

У січні 2007 р. Європейський суд з прав людини постановив, що російські правоохоронні органи порушили права гр. Худобіна, згідно зі ст. 3, ч. 3, 4; ст. 5 та ч. 1 ст. 6 ЄКЗПЛОС. Рішення Суду послужило підставою іншим затриманим у Росії вимагати належних умов попереднього ув'язнення з урахуванням їхнього стану здоров'я. Суд, зокрема, ухвалив:

- ▶ згідно зі ст. 3 ЄКЗПЛОС, те, що гр. Худобіну відмовили в належній медичній допомозі та не надали можливості отримати її від інших надавачів послуг, його психічні та фізичні страждання є формою поводження, яка принижує гідність людини;
- ▶ відповідно до ч. 3 ст. 5, утримання Худобіна протягом одного року та 23 днів не було виправдане “відповідними і достатніми причинами”, а згідно з ч. 4 ст. 5 розгляд клопотань про звільнення було незаконно відстрочено;
- ▶ згідно з ч. 1 ст. 6, суд повинен був взяти до уваги свідчення про те, що гр. Худобіна спровокували на вчинення злочину працівники міліції, агенти під прикриттям, особливо, зважаючи на те, що раніше він не притягався до кримінальної відповідальності та єдиним доказом його причетності до злочину, пов'язаного з наркотиками, були відомості, надані інформатором.

Контакти:

Ксенія Костроміна (адвокат гр. Худобіна)
Tel.: +749-569-277-63 or
+749-591-254-41

► Приклад 5.

Засудження рейдів поліції та визнання незаконним вживання наркотичних засобів в Угорщині

Угорська асоціація “Хемпсід” (the Hempseed Association), група активістів із реформування політики в сфері наркоманії, та Угорська спілка громадянських свобод (the Hungarian Civil Liberties Union (HCLU)), провідна угорська НУО з питань політики щодо вживання наркотиків, засудили рейди поліції на дискотеки та проведення примусових аналізів сечі для виявлення осіб, які вживають наркотики.

Тип проекту

Стратегічний судовий процес та адвокація

Тема: Охорона здоров'я та права людини

Поліція Угорщини регулярно проводила рейди на дискотеки і примушувала молодих відвідувачів дискотечних клубів здавати аналіз сечі. Це порушувало право на особисту недоторканність і засади кримінального судочинства, а також потенційно змушувало адміністрацію дискотек переходити до підпільної діяльності, унеможливаючи тим самим реалізацію соціальних програм зі зменшення шкоди для відвідувачів дискотек.

Вжиті заходи

Навесні 2005 р. під керівництвом асоціації “Хемпсід” та за правової підтримки представництва HCLU молодь звернулася до Національної штаб-квартири поліції Будапешта, щоб добровільно зізнатись у вживанні наркотиків. Метою цього “Руху громадянської покаяння” було засудження практики примусових аналізів сечі та зосередження уваги на декриміналізації вживання наркотиків.

- Щосереді протягом п'яти тижнів “винуватці”, серед яких були і відомі люди, приходили до штаб-квартири поліції. Кожен, хто звертався, отримував правову допомогу від HCLU. Загалом звернулось більше 60 осіб.
- Акція привернула увагу ЗМІ та викликала тривалі громадські дискусії. Активісти висловили у ЗМІ своє ставлення до незаконних рейдів поліції та декриміналізації.
- HCLU звернулась до поліції з вимогою оприлюднити інформацію про витрати на проведення поліцейських рейдів та, використовуючи ці факти, пояснила їх нерентабельність.

Результати

- ▶ Акція досягла своєї основної мети, яка полягала у визнанні поліцією, що аналіз сечі повинна проходити лише особа, щодо якої порушено кримінальну справу, що автоматично призвело до визнання незаконності таких аналізів. Кількість поліцейських рейдів зменшилася до кількох випадків у 2006 р.
- ▶ Ця кампанія також стала основною темою дебатів про декриміналізацію вживання наркотиків. Більше 70 фахівців, які працюють у сфері протидії наркоманії, підписали петицію на підтримку мети кампанії. Через три місяці після цієї акції перший проект про декриміналізацію був представлений у парламенті.
- ▶ Кампанія продемонструвала, що для того, аби висвітлення інформації про наркоманію у ЗМІ було ефективним, необхідно спиратися на успішні приклади і життєві історії.

Контакти:

Угорський союз громадянських свобод
Петер Саросі, директор програми з наркополітики
Tel.: +36-209-00-46
E-mail: sarosip@tasz.hu

Асоціація за легалізацію коноплі
Петер Юхас, віце-президент
Tel.: +36-30-47-42-403
E-mail: juhikap@gmail.com
Звіт: www.drogriporter.hu

Рекомендовані джерела

Загальні матеріали

Глибшому вивченню теми зменшення шкоди та захисту прав людини сприятимуть включені до цього списку джерела, які найбільш часто використовуються. Список поділено на такі підрозділи:

- ▶ Міжнародні стандарти: ООН
- ▶ Міжнародні стандарти: регіональні
- ▶ Міжнародні стандарти: міжнародні медичні організації
- ▶ Національне законодавство
- ▶ Керівні принципи та тлумачення
- ▶ Книжкові видання
- ▶ Статті, доповіді й інші документи
- ▶ Періодичні видання
- ▶ Веб-сайти
- ▶ Пошукові системи
- ▶ Навчальні програми та конференції
- ▶ Методичні матеріали

Міжнародні стандарти: ООН

- ▶ Загальна декларація прав людини. Генеральна Асамблея ООН, 10.12.1948 р.
Джерело: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015
- ▶ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Генеральна Асамблея ООН, 16.12.1966 р.
Джерело: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_043
- ▶ Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Генеральна Асамблея ООН, 12.12.1966 р.
Джерело: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

- ▶ Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання від 10.12.1984 р.
Джерело: www.un.org/russian/documen/convents/torture.htm
- ▶ Принципи медичної етики. Генеральна Асамблея ООН.
Резолюція 37/194, 18.12.1982 р.
Джерело: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_285&test=Mfu3YyoCAbYkc/
- ▶ Декларація про керівні принципи скорочення попиту на наркотики. Генеральна Асамблея ООН, 10.06.1998 р.
Джерело: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_347
- ▶ Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 р. з поправками, внесеними до неї згідно з Протоколом 1972 р. про поправки до Єдиної конвенції про наркотичні засоби від 30.03.1961 р.
Джерело http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_177
- ▶ Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20.12.1988 р.
Джерело: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_096
- ▶ Спеціальна сесія з питань ВІЛ/СНІД, Генеральної Асамблеї ООН, Декларація зобов'язань з ВІЛ/СНІД, Резолюція A/RES/S-26/02.06.2001 р. (див. посилання про захист прав людини на ст. 58-61, 66, 96; про зменшення шкоди на ст. 24 наступної декларації UNGASS у 2006 р.)
Джерело: data.unaids.org/pub/Report/2006/20060615_HLM_PoliticalDeclaration_ARES60262_en.pdf
- ▶ Політична декларація 20-ї спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН, що присвячена спільній боротьбі з всесвітньою проблемою наркотиків. ООН, 10.06.1998 р.
Джерело: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

Міжнародні стандарти: регіональні

- ▶ Декларація про політику в галузі забезпечення прав пацієнтів в Європі. Європейська нарада з прав пацієнта. ВООЗ. Амстердам, Нідерланди, березень 1994.
Джерело: www.medsoc.ru/info/zakon/file/declaraciya.doc
- ▶ Європейська хартія прав пацієнтів. Активна громадська мережа у співпраці з громадськими організаціями з 12 різних країн ЄС. Рим, листопад 2002 г.
Джерело: <http://www.healthrights.am/rus/more/727/>
- ▶ Європейська конвенція про соціальне забезпечення. Рада Європи, 14.12.1972 р. № ETS № 78.
Джерело: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

- ▶ Європейська конвенція про соціальну та медичну допомогу та Протокол до неї (ETS N 14). Рада Європи, 11.12.1953 р. № ETS № 14.
Джерело: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
- ▶ Європейська соціальна хартія. Рада Європи, Страсбург, 03.05.1996 р.
Джерело: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_062
- ▶ Європейський кодекс соціального забезпечення. Рада Європи, Страсбург, 16.04.1964 р. Переглянутий (ETS № 139). Рим, 06.11.1990 р.
Джерело: <http://www.uazakon.com/document/tpart17/isx17297.htm>
- ▶ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи, 04.11.1950 р.
Джерело: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_004
- ▶ Конвенція про захист прав та гідності людини у зв'язку з використанням досягнень біології та медицини: Конвенція про прав людини та біомедицину. Рада Європи, Ов'єдо, 04.04.1997 р.
Джерело: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1014.5620.0>
- ▶ Пропозиції Комітету міністрів державам-учасникам для покращення розподілу медичної допомоги в лікарнях і поза лікарнями № R (80) 15. Комітет міністрів, 14.11.1980 р.
Джерело: Права людини в системі взаємовідносин “лікар-пацієнт” у відкритому суспільстві. — К.: Медицина України, 2000.

Міжнародні стандарти: міжнародні медичні організації

- ▶ Дванадцять принципів надання медичної допомоги в будь-якій системі охорони здоров'я. Всесвітня медична асоціація. Нью-Йорк, США, жовтень 1963 р.; Доповнення — Венеція, Італія, жовтень 1983 р.
Джерело: http://www.holimed.lviv.ua/tw_principis.html
- ▶ Лісабонська декларація про права пацієнта. Всесвітня медична асоціація. Лісабон, Португалія, вересень/жовтень 1981 р.
Джерело: http://www.itpcru.org/new_project/lissdecl
- ▶ Міжнародний кодекс медичної етики. Всесвітня медична асоціація. Лондон, Англія, жовтень 1940 р.
Джерело: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=990_002
- ▶ Положення про захист прав і конфіденційність пацієнта. Всесвітня медична асоціація. Будапешт, Угорщина, жовтень 1993 р.
Джерело: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=990_056
- ▶ Положення щодо доступності медичної допомоги. Всесвітня медична асоціація. Відень, Австрія, 01.09.1988 р.
Джерело: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=990_030

- ▶ Резолюція про права людини. Всесвітня медична асоціація. Ранчо Міраж, Каліфорнія, США, жовтень 1990 р.; внесені поправки — Будапешт, Угорщина, жовтень 1993 р.; Стокгольм, Швеція, вересень 1994 р. Джерело: Права людини в системі взаємовідносин “лікар-пацієнт” у відкритому суспільстві. — К.: Медицина України, 2000.
- ▶ Резолюція про прихильність до принципів етичних стандартів ВМА. Всесвітня медична асоціація. Стокгольм, Швеція, вересень 1994 р. Джерело: Права людини в системі взаємовідносин “лікар-пацієнт” у відкритому суспільстві. — К.: Медицина України, 2000.

Національне законодавство

- ▶ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254 // Відомості Верховної Ради України. — № 30. — Ст. 141.
- ▶ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // Офіційний вісник України. — 2001. — № 21. — Ст. 1.
- ▶ Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — 26.01. — Ст. 19.
- ▶ Про лікарські засоби: Закон України від 04.04.1996 р. № 123/96-ВР // Голос України від 07.05.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. — 28.05. — Ст. 86.
- ▶ Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 15.02.1995 р. № 60 // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 10. — Ст. 60.
- ▶ Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 15.02.1995 р. № 62/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 10.
- ▶ Про проведення парламентських слухань на тему: “Соціально-економічні проблеми ВІЛ/СНІДу, наркоманії та алкоголізму в Україні та шляхи їх розв'язання”: Постанова Верховної Ради України від 11.09.2003 р. № 1150-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 9. — Ст. 86.
- ▶ Про Рекомендації парламентських слухань на тему: “Соціально-економічні проблеми ВІЛ/СНІДу, наркоманії та алкоголізму в Україні та шляхи їх розв'язання”: Постанова Верховної Ради України від 03.02.2004 р. // Відомості Верховної Ради. — 2004. — № 16. — Ст. 224.
- ▶ Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.05.2000 № 770 // Офіційний вісник України. — 2000. — № 19. — Ст. 91.

- ▶ Про затвердження гранично допустимої кількості наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що містяться в препаратах: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2007 р. № 1203 // Урядовий кур'єр. – 2007. – 17.10.
- ▶ Про Комітет з контролю за наркотиками: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.09.2003 р. № 1446 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 37. – Ст. 89.
- ▶ Про затвердження Програми реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2003–2010 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2003 р. № 877 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 24. – Ст. 49
- ▶ Про затвердження Порядку видачі дозволів на право ввезення на територію України, вивезення з території України або транзиту через територію України наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.1997 р. № 146 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 6. – Ст. 78.
- ▶ Деякі питання обігу наркотичних засобів і психотропних речовин: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2008 р. № 518 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 42. – Ст. 9
- ▶ Про затвердження Порядку зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, вилучених з незаконного обігу: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2008 р. № 422 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 34. – Ст. 7.
- ▶ Про затвердження Порядку перевезення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на території України та оформлення необхідних документів: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2008 р. № 366 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 31. – Ст. 40.
- ▶ Про затвердження Порядку провадження діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, та контролю за їх обігом: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.06.2009 р. № 589 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 44. – Ст. 31.
- ▶ Про затвердження обсягів квот на 2010 рік, у межах яких здійснюються культивування рослин, що містять наркотичні засоби і психотропні речовини, виробництво, виготовлення, зберігання, ввезення на територію України та вивезення з території України наркотичних засобів і психотропних речовин: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.06.2010 р. № 454 // <http://zakon1.rada.gov.ua>

- ▶ Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу: Наказ МОЗ України від 01.08.2000 р. № 188 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 34. – Ст. 162.
- ▶ Про затвердження Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, що підлягають спеціальному контролю відповідно до законодавства України: Наказ Комітету з контролю за наркотиками при МОЗ України від 23.03.1998 р. № 7 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 26. – Ст. 63.
- ▶ Про затвердження Правил виписування рецептів та вимог-замовлень на лікарські засоби і виробу медичного призначення, Порядку відпуску лікарських засобів і виробів медичного призначення з аптек та їх структурних підрозділів, Інструкції про порядок зберігання, обліку та знищення рецептурних бланків та вимог-замовлень: Наказ МОЗ України від 19.07.2005 р. № 360 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 29. – Ст. 452.
- ▶ Про організацію виконання протокольного рішення спільного засідання Національних координаційних рад боротьби з наркоманією та з питань запобігання захворюванню на СНІД при Кабінеті Міністрів України: Наказ МОЗ України від 26.04.2000 р. № 87 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 31. – Ст. 271.
- ▶ План заходів МОЗ України щодо виконання Рекомендацій парламентських слухань на тему: “Соціально-економічні проблеми ВІЛ/СНІДу, наркоманії та алкоголізму в Україні та шляхи їх розв’язання”: Наказ МОЗ України від 31.08.2004 р. № 438 // <http://www.moz.gov.ua>
- ▶ Про розвиток та удосконалення замісної підтримуючої терапії для профілактики ВІЛ/СНІДу серед споживачів наркотиків: Наказ МОЗ України від 13.04.2005 р. №161 // <http://www.moz.gov.ua>
- ▶ Про заходи щодо організації ВІЛ/СНІД профілактики та замісної підтримуючої терапії для споживачів ін’єкційних наркотиків: Наказ МОЗ України від 20.02.2006 р. № 846 // <http://www.moz.gov.ua>
- ▶ Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.05.2000 р. № 770 // <http://zakon1.rada.gov.ua>
- ▶ Про затвердження Програми реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2003–2008 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2003 р. № 877 // <http://zakon1.rada.gov.ua>

- ▶ Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з культивування рослин, включених до таблиці І Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого Кабінетом Міністрів України, розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, придбання, реалізації (відпуску), ввезення на територію України, вивезення з території України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, включених до зазначеного Переліку: Наказ МОЗ України від 02.02.2010 р. № 66 // <http://www.moz.gov.ua>
- ▶ Про затвердження Порядку обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів у закладах охорони здоров'я України від 21.01.2010 р. № 11 // <http://www.moz.gov.ua>

Керівні принципи та тлумачення

- ▶ Маніфест людей, які вживають наркотики // www.aidslaw.ca/publications/publicationsdocEN.php?ref=67
- ▶ Про незаконне володіння наркотичними засобами та їх зберігання: Ухвала Верховного Суду України від 11.12.2003 р. // Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 4. – Ст. 25.
- ▶ Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: Постанова Верховного Суду від 26.04.2002 р. № 4. // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0004700-02>

Книжкові видання

- ▶ Baer, Singer and Susser. The Pursuit of Health as a Human Right: Health Praxis and the Struggle for a Healthy World. In Baer, Singer and Susser. *Medical Anthropology and the World System (second edition)*. Westport, Connecticut: Praeger (Chapter 7, pp. 169-226), 2003.
- ▶ Institute of Medicine of the National Academies. *Preventing HIV Infection among Injecting Drug Users in High-risk Countries*. Washington, DC: National Academy of Sciences, 2006.
- ▶ International Harm Reduction Development. *Delivering HIV Care and Treatment for People Who Use Drugs: Lessons from Research and Practice*, 2006. Джерело: www.soros.org/initiatives/health/focus/ihrd/articles_publications/publications/delivering_20060801
- ▶ International Harm Reduction Development. *Protecting the Human Rights of Injection Drug Users: the Impact of HIV/AIDS*. New York, NY: Open Society Institute, 2005. Джерело: www.soros.org/initiatives/health/focus/ihrd/articles_publications/publications/rights_20050228

- ▶ Malinowska-Sempruch, K. & Gallagher, S. *War on Drugs, HIV/AIDS and Human Rights*. New York, NY: International Debate Education Association, 2004.
- ▶ Marlatt, G. A. (Ed.) Harm reduction around the world. A brief history. *Harm reduction. Pragmatic strategies for managing high-risk behaviour*. New York: Guilford Press (Chapter 2, pp. 30-48), 1998.
- ▶ Riley, D. & O'Hare, R. Harm reduction: History, definition and practice. In J. A. Inciardi & L. D. Harrison (Ed.), *Harm Reduction. National and International Perspectives* (pp. 1-26). Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2000.
- ▶ WHO. *Evidence for Action: Effectiveness of community-based outreach in preventing HIV/AIDS among injecting drug users*. Geneva, 2004.
Джерело: www.who.int/hiv/pub/idu/idu/en/
- ▶ Wolfe, D. Malinowska-Sempruch, K. *Illicit Drug Policies and the Global HIV Epidemic, Effects of UN and National Government Approaches*, Open Society Institute, 2004.
- ▶ АРВ-терапія. Опубліковано організаціями “Врачи без границ” – Голландія і Міжнародний альянс по ВІЧ/СПІД в Україні в 2002 г. // <http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/arv-therapy/pdf/arv.pdf>
- ▶ Белогуров С. Популярно о наркотиках и наркоманиях // <http://psybooks.narod.ru/all.html>
- ▶ Березин С.В. Профилактика наркотизма // <http://psybooks.narod.ru/all.html>
- ▶ Березин С. В. Психология наркотической зависимости // <http://psybooks.narod.ru/all.html>
- ▶ Березин С.В. Психологические основания профилактики наркомании в семье <http://psybooks.narod.ru/all.html>
- ▶ Варбан М., Матияш О., Шульга Л. Міжнародний альянс по ВІЧ/СПІД в Україні, 2008. – С. 32. Налоксон – средство контроля передозировок опиатами. Снижение вреда для лиц, употребляющих стимуляторы (электронная книга) // <http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/naloxon/pdf/naloxon.pdf>
- ▶ ВІЛ-інфекція та СНІД в Україні. Збірник матеріалів з актуальних проблем протидії епідемії. – Київ: Медінфоцентр, 2001.
- ▶ Власенко Л. Руководство для клиентов программ заместительной поддерживающей терапии. – Киев, 2005 http://uhra.org.ua//index.php?option=com_content&task=view&id=77&Itemid=133

- ▶ Власенко Л., Ігнатів М., Штенгелов В. Замісна терапія в Україні з точки зору законодавства і медичної етики (Законодавчі та етичні передумови впровадження програм замісної терапії в Україні) – Київ, 2001
<http://www.narco.org.ua/pdf/zt.pdf>
- ▶ Гончарова І.О., Домбровський С.П., Стрільців О.М., Пелагеша О.Г., Тищенко С.П. ВІЛ/СНІД та правоохоронна діяльність: Методичні рекомендації – Київ: Громадська організація “Центр психосоціальної реабілітації хімічно залежної молоді “Крок за кроком”, Київський національний університет внутрішніх справ, 2008.
- ▶ Данилин А., Данилина И. Как спасти детей от наркотиков
<http://psybooks.flarod.ru/all.html>
- ▶ Манн Д. Борімося з вірусом, а не з людьми
<http://unian.net/ukr/products-53355.html>
- ▶ Загальносоціальна та спеціальна профілактика наркоманії та ВІЛ/СНІДу: Навчально-методичний посібник // МВС України. НАВСУ; О.М. Джужа, О.Ф. Гіда, Г.І. Піщенко, С.М. Корецький. – Київ, 2004. – 79 с.
- ▶ Нова політика зменшення шкоди від вживання наркотиків (електронна книга)
http://www.icps.kiev.ua/files/articles/38/32/HR_greenpaper_ukr.pdf
- ▶ Общественные центры снижения вреда для уязвимых к ВИЧ групп населения: опыт, практика, перспективы (електронна книга).
<http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/comcen/pdf/communitycentres.pdf>
- ▶ Споживачі ін'єкційних наркотиків та інфекція ВІЛ/СНІД в Україні (електронна книга)
<http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/aidsinukraine/pdf/pb3.pdf>
- ▶ Музика А.А. Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів. – К.: Логос, 1998. – 324 с.
- ▶ Національна конференція зі зменшення шкоди, пов'язаної зі вживанням наркотиків. – Київ, Україна, 15-17 лют. 2006 р.: Звіт / Європ. регіон. бюро ВООЗ. – К.: ВООЗ, 2006. – 25 с.

Статті, доповіді та інші документи

- ▶ Betteridge, G. Prisoners' health and human rights in the HIV/AIDS epidemic – *HIV/AIDS Policy and Law Review* 9(3), December 2004.
Джерело: www.aidslaw.ca/publications/publicationsdocEN.php?ref=177
- ▶ Burris, S., Blankenship, K.M., Donoghoe, M., Sherman, S., Vernick, J.S., Case, P., Lazzarini, Z., & Koester, S. (2004) Addressing the «Risk Environment» for Injection Drug Users: The Mysterious Case of the Missing Cop. *The Milbank Quarterly* 82 (1), 125-156.

- ▶ Canadian HIV/AIDS Legal Network (2006). Legislating for Health and Human Rights: Model Law on Drug Use and HIV/AIDS.
Джерело: www.aidslaw.ca/publications/publicationsdocEN.php?ref=620 – 8 modules
- ▶ Elliott, R. Harm Reduction, HIV/AIDS, and the Human Rights Challenge to Global Drug Control Policy – *Health and Human Rights: An International Journal*, Vol. 8, No. 2, 2005.
Джерело: www.aidslaw.ca/publications/publicationsdocEN.php?ref=78
- ▶ Загальний огляд 50 найкращих збірок Міжнародної асоціації з питань захисту прав людини. Висвітлює близько 50 документів у кожній сфері зменшення шкоди, які найкраще підсумовують мотивацію, причини втручання та підходів принципу зменшення шкоди.
Джерело: www.ihra.net/50BestCollectionsOverview
- ▶ Judit Fridli, (2003, Spring). Harm reduction is human rights. *Harm Reduction News*, 4(1), 3, 17. (Newsletter of International Harm Reduction Development Program, Open Society Institute).
Джерело: www.soros.org/initiatives/health/focus/ihrd/articles_publications/publications/hrnfocus_20030301/hrn_spring2003.pdf
- ▶ Jürgens, Ralf. Betteridge, Glenn (2005) Prisoners Who Inject Drugs: A Public Health and Human Rights Imperative, 8(2) *Health and Human Rights*.
Джерело: www.aidslaw.ca/publications/publicationsdocEN.php?ref=81
- ▶ Lines, Rick. (2006). From equivalence of standards to equivalence of objectives: The entitlement of prisoners to health care standards higher than those outside prisons. *International Journal of Prisoner Health*. 2(4): p. 269-280.
- ▶ Sarang, A. Stuijckte, R., Bykov, R. (2007) Implementation of harm reduction in Central and Eastern Europe and Central Asia. *International Journal of Drug Policy*. 18 (2): p.129-135.
- ▶ 13 статей о снижении вреда
<http://www.aidsalliance.org.ua/cgi-bin/index.cgi?url=/ua/library/our/13articles/index.htm>
- ▶ Бойко Л., Філь С. Вулична соціальна робота зі споживачами ін'єкційних наркотичних речовин
http://shatelei.kiev.ua/studies/fil_boйко_outreach_work_with_drugusers.html
- ▶ В Україні майже 900 жінок – учасниць програм замісної терапії
<http://www.civicua.org/news/view.html?q=1269567>
- ▶ Горячева О. Адвокація доступності профілактичних заходів для споживачів ін'єкційних наркотиків у Луганській області
<http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/policyupdate/pdf/policyupdate5.pdf>

- ▶ Давиденко С. Що таке наркополітика і навіщо вона потрібна Україні
12.06.2009
http://infocorn.org.ua/2009/06/12/scho_take_narkopoltyka__navscho_vona_potrbna_ukrayin
- ▶ Лорі Силла (Laurie Sylla), Енн Леві (Ann Levie), Фредерік Л. Алтіс (Frederick L. Altice) Підсумковий звіт групи Єльського університету про відвідання України (листопад, 2008 р.)
www.uiphrp.org.ua/media/785
- ▶ Курінний Є.В. Питання принципів організації моделі протидії незаконному обігу наркотиків в Україні // Наук. вісн. Юрид. акад. МВС. – 2005. – Спец. випуск № 2 (25). – С. 116–117.
- ▶ Замісна терапія – як варіант для наркозалежних людей
<http://www.likar.info/coolhealth/articles/539.html>
- ▶ Замісна терапія: Аналітичний огляд // Підготовлено МБФ “Міжнародний альянс з ВІЛ/СНІД в Україні”, за фінансової підтримки Глобального фонду боротьби зі СНІД, туберкульозом та малярією в рамках угоди від 15 березня 2004 р.
<http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/substitutiontherapy/pdf/substitutiontherapy.pdf>
- ▶ Програми та політика щодо ВІЛ/СНІДу
http://www.smartwork.org/pubs/pdf/ua/module2_ukr.pdf
- ▶ Кучерук О. Програма зменшення шкоди від вживання наркотиків в Україні: 1997-2002 рр. Процес розвитку та результати роботи
<http://uhrn.civicua.org/uhra/results.htm>
- ▶ Негодченко О.В. Проблеми використання досвіду США щодо протидії зловживанню та незаконному обігу наркотичних засобів // Наук. вісн. Юрид. акад. МВС. – 2004. – Спец. випуск № 2 (19). – С. 6.
- ▶ Полтавець Д. Перспективи розвитку стратегії зменшення шкоди
<http://uhrn.civicua.org/uhra/future.htm>
- ▶ Протопопов А. Коротка історія розвитку зменшення шкоди в Україні. Як усе починалось
<http://uhrn.civicua.org/uhra/uahistory.htm>
- ▶ Смирнова І.В. Тенденції формування національної антинаркотичної політики України // Боротьба з орг. злочинністю і корупцією (теорія і практика). – К.: Міжвідомч. наук.- дослід. центр з проблем боротьби з орг. злочинністю. – 2006. – № 14. – С. 51.
- ▶ Степанюк Г. Наркотична пошесть
<http://www.gazeta.lviv.ua/articles/2006/06/29/16377/>

- ▶ Степаненко О.А. Інформація Арцизького районного центру соціальних служб для сім ‘ї, дітей та молоді. Про хід виконання Програми з попередження розповсюдження наркоманії в Арцизькому районі
<http://arciz-rda.odessa.gov.ua/Main.aspx?sect=Page&IDPage=13894&id=370>
- ▶ Халлберг У. Роль СМІ в боротьбі проти наркотиків // Санкт-Петербургский ун-т. – 2003. – № 3. – С. 15.
- ▶ Чинники впливу та попередження початку вживання молоддю наркотиків ін’єкційним шляхом: Аналітичний звіт та Стратегія профілактики ініціації вживання наркотиків ін’єкційним шляхом серед уразливих груп підлітків та молоді. – К., 2006 (електронна книга)
http://www.unicef.org/ukraine/4_HIV_injecting_drug_users_ua.pdf
- ▶ Чувирін Д. Е. Вибір ефективної наркотичної політики України – шлях збереження генофонду нації
http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/bozk/2007/15text/g15_15.htm
- ▶ Шаповал А. Стратегія зменшення шкоди від вживання ін’єкційних наркотиків
<http://uhrn.civicua.org/uhra/strategy.htm>
- ▶ Юхансон П. Наркоманія неизлечима, но подконтрольна: Інтерв’ю з ген. секретарем Шведського нац. союзу “За общество без наркотиків” (RNS); Взяла О. Крупеньє
http://www.narkotiki.ru/internet_5956.html
- ▶ Якобчук А. Правова основа реалізації державної політики у сфері обігу наркотиків і ВІЛ/СНІДу в Україні
<http://uhrn.civicua.org/uhra/legal.htm>

Звіти Human Rights Watch

- ▶ Abusing the User: Police Misconduct, Harm Reduction, and HIV/AIDS in Vancouver.
Джерело: www.hrw.org/reports/2003/canada/
- ▶ Fanning the Flames: How Human Rights Abuses are Fuelling the AIDS Epidemic in Kazakhstan.
Джерело: hrw.org/reports/2003/kazak0603/
- ▶ Injecting Reason: Human Rights and HIV Prevention for Injection Drug Users – California: A Case Study.
Джерело: www.hrw.org/reports/2003/usa0903/
- ▶ Locked Doors: The Human Rights of People Living with HIV/AIDS in China.
Джерело: www.hrw.org/reports/2003/china0803/

- ▶ Not Enough Graves: The War on Drugs, HIV/AIDS, and Violations of Human Rights.
Джерело: hrw.org/reports/2004/thailand0704/
- ▶ Rhetoric and Risk: Human Rights Abuses Impeding Ukraine's Fight Against HIV/AIDS.
Джерело: hrw.org/reports/2006/ukraine0306/
- ▶ Cohen, J. and Csete, J. (2006) As strong as the weakest pillar: Harm reduction, law enforcement and human rights. *International Journal of Drug Policy*. 17(2): Pages 101-103.

Періодичні видання

Спеціалізовані періодичні видання

- ▶ Health and Human Rights: An International Journal // <http://www.hhrjournal.org>
- ▶ The Lancet // <http://www.thelancet.com>
- ▶ BMC International Health and Human Rights // <http://www.Biomedcentral.com>
- ▶ Journal of Law, Medicine and Ethics // <http://www.jlme.org>
- ▶ Journal of Medical Ethics // <http://jme.bmj.com>
- ▶ British Medical Journal // <http://www.bmj.com>
- ▶ Conflict and Health // <http://www.conflictandhealth.com>
- ▶ European Journal of Health Law // <http://www.brill.nl/ejhl>
- ▶ "AHR News", Quarterly newsletter of the Asian Harm Reduction Network
Джерело: www.ahrn.net/index.php?option=content&task=view&id=2115&Itemid=2#newsletter
- ▶ Harm Reduction Journal
Джерело: www.harmreductionjournal.com
- ▶ "Harm Reduction News" Quarterly newsletter of International Harm Reduction Development Program, Open Society Institute
Джерело: www.soros.org/initiatives/health/focus/ihrd/news
- ▶ International Harm Reduction Association E-Newsletter
Джерело: www.ihra.net/ENewsletters

- ▶ The International Journal of Drug Policy
Джерело: www.journals.elsevierhealth.com/periodicals/drupol/home
- ▶ Військова медицина України. Щоквартальний науково-практичний журнал //
www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/vmu/index.html
- ▶ Журнал Запорізького медичного університету //
<http://www.zsmu.info>
- ▶ Запорізький медичний журнал //
<http://www.zsmu.snfo>
- ▶ Здоров'я України. Медична газета //
<http://health-ua.com/>
- ▶ Медицинские исследования. Тематический выпуск, 2001 //
<http://psychiatry.ua/medical/>
- ▶ Медичне право. Загальнодержавний науково-практичний журнал (Україна) //
<http://medicallaw.org.ua/vidavnictvo/medychne-pravo/>
- ▶ Охорона здоров'я України. Науково-практичний журнал, заснований Міністерством охорони здоров'я України.
- ▶ Східноєвропейський журнал громадського здоров'я //
www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/sjgz/index.html
- ▶ Українська медична газета.
<http://biz-center.kiev.ua/gazety/ukrajinska-medychna-gazeta/>
- ▶ Український медичний часопис //
<http://www.umj.com.ua>
- ▶ Медицинское право. Федеральный научно-практический журнал (РФ) //
http://www.med-law.ru/index_pechat.html
- ▶ “Щотижневик Аптека” //
<http://www.apteka.ua/>

Інтернет-журнали (“Живі” журнали)

- ▶ AHRN
<http://info@ahrn.net>
- ▶ CEEHRN
<http://ceehrn@yahoogroups.com>
- ▶ “D’Alliance”, Drug Policy Alliance Blog, *Drug Policy Alliance*
<http://blog.drugpolicy.org>

- ▶ “Harm Reduction” *Wikipedia*
http://en.wikipedia.org/wiki/Harm_reduction
- ▶ Harm Reduction Coalition Mailing List
www.harmreduction.org/emailSignup.html
- ▶ Human Rights Watch
<http://hrw.org/blogs.htm>
- ▶ “Network Blog”, The Canadian Harm Reduction Network,
www.canadianharmreduction.com/comments.php?thread=1
- ▶ “Sterling on Justice and Drugs”- blog at the *Criminal Justice Policy Foundation*
<http://justiceanddrugs.blogspot.com>
- ▶ “The Speakeasy”- reader blogs at *StoptheDrugWar.org*.
<http://stopthedrugwar.org/speakeasy/reader>
- ▶ “Time to Deliver”, an independent, uncensored blog of activists at the Toronto International AIDS Conference
www.timetodeliver.org/?cat=16
- ▶ Замісна підтримувальна терапія метадоном стане доступнішою
<http://www.civicua.org/news/view.html?q=1298683>
- ▶ Зупинити СНІД допомагають програми зменшення шкоди
<http://zhvisti.ucoz.ru/news/2008-12-01-81>
- ▶ Поговоримо про наркоманію – це комунікаційний простір для обміну історіями про наркотики і наркоманію. Якщо ви хочете про щось розповісти або поділитися своїми думками, будь ласка, візьміть участь
<http://www.talkingdrugs.org/uk>
- ▶ Шляхи протидії наркотизації суспільства
<http://www.apteka.ua/article/22476>
- ▶ Альянс-Україна провів четверту міжнародну літню школу з адвокації
<http://www.dipsm.org.ua/all/3666>
- ▶ Страх і ненависть у Кривбасі
<http://jalynchenja.livejournal.com/145727.html>
- ▶ Хворі на ВІЛ/СНІД у Львівській області не мають доступу до лікування //
<http://zik.com.ua/ua/news/2006/05/29/40631>

Веб-сайти

- ▶ Asian Harm Reduction Network (AHRN)
www.ahrn.net

- ▶ Australian Injecting and Illicit Drug Users League
www.aivl.org.au
- ▶ Canadian HIV/AIDS Legal Network
www.aidslaw.ca
- ▶ Canadian Medical Association Journal Collections
www.cmaj.ca/cgi/collection/drug_misuse
- ▶ Central and Eastern Europe Harm Reduction Network (CEEHRN)
www.ceehrn.org
- ▶ Chicago Recovery Alliance
www.anypositivechange.org/hro.html
- ▶ Drug Action Network
www.drugactionnetwork.com
- ▶ Drug Policy Alliance
www.drugpolicy.org
- ▶ Harm Reduction Coalition (an informative source of drug related websites)
www.harmreduction.org/resources/links.html#hr
- ▶ Humanitarian Action (Russia)
www.humanitarianaction.org/index_eng.php3
- ▶ Human Rights Watch HIV/AIDS Program
hrw.org/doc/?t=hivaids&document_limit=0,2
- ▶ International Drug Policy Consortium
www.idpc.info
- ▶ International Harm Reduction Development program Open Society Institute
www.soros.org/initiatives/health/focus/ihrd
- ▶ International Harm Reduction Association
www.ihra.net
- ▶ MONAR Krakow Drugs Project (Poland)
www.monar.krakow.pl
- ▶ North American Syringe Exchange Network
www.nasen.org/index.htm
- ▶ PIVOT Legal Society
www.pivotlegal.org
- ▶ Vancouver Area Network of Drug Users
www.vandu.org

- ▶ Благодійна організація допомоги ВІЛ інфікованим, хворим на СНІД, наркозалежним і членам їхніх родин
<http://www.svitlonadii.org.ua/projects/realized/>
- ▶ Наркологічна служба Донецької області
<http://narco.dn.ua/index.htm>
- ▶ Офіційний сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я
<http://www.who.int/en/>
- ▶ Офіційний сайт Європейського суду з прав людини
<http://www.echr.coe.int/echr>
- ▶ Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України
<http://www.moz.gov.ua/ua/i/>
- ▶ Полтавський молодіжний портал "Ти молодий"
<http://www.ty-molodyi.com.ua/>
- ▶ Права людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи
<http://www.khpg.org/>
- ▶ Правовий простір: безоплатна правова допомога в Україні
<http://pravo.prostir.ua/offices/260.html>
- ▶ Представництво Європейського Союзу в Україні
http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm
- ▶ Російський сайт обміну медичним досвідом і новими концепціями лікування для спеціалістів лікування і населення
<http://www.psihiatriya.ru/statyi.htm>
- ▶ Російськомовний портал про ВІЛ/СНІД
<http://aids.ru/>
- ▶ Російськомовний сайт Міжнародної благодійної організації "Реабілітаційний центр "СТУПЕНИ" ("СХОДИ")
<http://stupeny.org/>
- ▶ Сайт Міжнародної неурядової організації Amnesty International
<http://amnesty.org.ua/vznaj/ai/pro-amnesty-international/>
- ▶ Сайт Благодійного фонду "Інсайт"
http://insight.org.ua/?page_id=2
- ▶ Сайт Благодійного фонду "САЛЮС"
<http://www.salus.org.ua/old/ukr/index.htm>
- ▶ Сайт Всеукраїнської асоціації зменшення шкоди
<http://uhrn.civicua.org/uhra/intro.htm>
- ▶ Сайт Благодійного неурядового фонду "Усі разом"
<http://www.together.or.ua>

- ▶ Сайт Всеукраїнської благодійної організації “Всеукраїнська рада захисту прав та безпеки пацієнтів”
<http://medpravo.org/?page=inform&lang=ukr>
- ▶ Сайт Всеукраїнської громадської організації “Фундація медичного права та біоетики України”
<http://www.medicallaw.org.ua/>
- ▶ Сайт для юристів та медиків, присвячений висвітленню проблем законодавчого забезпечення охорони здоров’я України та наданню якісної медичної допомоги
<http://www.health-ua.com/articles/295.html>
- ▶ Сайт Дніпропетровської асоціації якості життя людини
<http://www.medsoc.dp.ua>
- ▶ Сайт Інституту прав людини
<http://www.hrights.ru/>
- ▶ Сайт Львівського обласного центру соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді
<http://locssm.ipsys.net/>
- ▶ Сайт Міжнародного фонду “Відродження”
<http://www.irf.kiev.ua/>
- ▶ Сайт Міжнародної мережі благодійних організацій, яка займається підтримкою розвитку суспільства, соціальною діяльністю та наданням допомоги людям
<http://caritas-ua.org/>
- ▶ Сайт, присвячений захисту прав пацієнтів
<http://www.healthrights.in/>
- ▶ Сайт, створений з метою розміщення інформацію та відгуків про лікарів, результати лікування тощо
<http://www.skarga.net/index.php?go=Page&id=1>
- ▶ Сайт Товариства Червоного Хреста України
<http://www.redcross.org.ua>
- ▶ Сайт Української асоціації проектів зниження шкоди в Україні (за фінансової підтримки фонду “Відродження”). Мета сайту – публікація матеріалів з профілактики і лікування ВІЛ/СНІД, інфекцій, що передаються статевим шляхом, і наркоманії, а також популяризація стратегії зменшення шкоди
<http://uhrn.civicua.org>
- ▶ Сайт ГО “Інститут правових досліджень та стратегій”
<http://www.hr-lawyers.org.ua/>
- ▶ Офіційний сайт Всеукраїнської мережі людей, що живуть з ВІЛ(АЖВ) //
<http://www.network.org.ua/>

- ▶ Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІДу в Україні // <http://www.aidsalliance.org.ua/>
- ▶ Український національний портал з питань ВІЛ/СНІД, наркоманії і сексуального здоров'я благодійного фонду "Дорога до дому" // <http://www.aids.org.ua/>
- ▶ Сайт Української гельсінської спілки з прав людини <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1157117975>
- ▶ Сайт Управління Верховного комісара ООН з прав людини <http://www2.ohchr.org/russian/index.htm>
- ▶ Сайт фонду Елены Франчук "Анти-СПИД" <http://antiaids.org/ru>
- ▶ Сайт центру духовної і психологічної підтримки та взаємодопомоги на засадах християнської моралі "Дорога" <http://www.victoria.lviv.ua/portfolio/doroga/>
- ▶ Сайт, який вміщує статті, присвячені порушенню прав людини в медичній сфері <http://www.uapravo.org/>
- ▶ Сайт навчальної освітньої програми "Розуміємо права людини" <http://edu.helsinki.org.ua/>
- ▶ Сайт: Права людини. Он-лайн бібліотека харківської правозахисної групи <http://library.khpg.org/>
- ▶ Сайт "Жить завтра". Украинская открытая организация, групп и лиц, работающих с детьми, страдающими онкозаболеваниями <http://www.donor.org.ua>
- ▶ УНІАН здоров'я <http://health.unian.net/>
- ▶ Портал MEDICINA <http://medicina.ua/>
- ▶ Медизвестия <http://medvismk.com.ua/>
- ▶ Сайт медицинских представителей Украины и Киева <http://catalog.i.ua/cataloge/536/?r=10000>
- ▶ Я здоров <http://ya-zdorov.net/>

Пошукові системи

- ▶ Бібліотека порталу захисту права пацієнтів <http://www.healthrights.in/libraryhealth/>

- ▶ Бюро інформації Ради Європи в Україні
<http://www.coe.kiev.ua/bul/text2.htm#Захист%20прав%20національних%20меншин>
- ▶ Уся медицина в книгах і журналах
<http://mednik.com.ua/>
- ▶ Доповіді Генерального секретаря Генеральної Асамблеї ООН //
<http://www.un.org/russian/esa/social/disabled/sgreports.htm>
- ▶ Електронна бібліотека
<http://www.lib.ua-ru.net/katalog/1915.html>
- ▶ Електронна бібліотека міжнародних документів з прав людини.
Документи за темами: здоров'я, медицина, біоетика, права пацієнта
<http://www.hri.ru/docs/?content=dir&dir=topics&id=27>
- ▶ Електронна бібліотека юридичної літератури “Правовед”
<http://www.pravoznavec.com.ua/period/chapter/2/36/1394>
- ▶ Законодавство російською мовою
<http://laws.8m.com/>
- ▶ Збірка статей з охорони здоров'я
<http://www.civicua.org/news/viewbycat.html?q=12&p=1>
- ▶ Збірник джерел ООН
<http://www.un.org/russian/document/declarat/disabledmenu.htm>
- ▶ Каталог медичних сайтів України УКРМЕД
<http://ukrmed.org.ua>
- ▶ Наукова бібліотека Запорізького національного університету
http://library.znu.edu.ua/links/index.php?action=url/view&url_id=1379
- ▶ Пошукова система Наукової бібліотеки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова //
http://www.hklib.npu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_71/
- ▶ Пошукова система офіційного сайту Верховної Ради України
<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=a#Find>
- ▶ Пошукова система офіційного сайту Міністерства охорони здоров'я України
<http://www.moz.gov.ua/ua/main/docs/>
- ▶ Правовий простір: безоплатна правова допомога в Україні
<http://pravo.prostir.ua/library/index.html>

- ▶ Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі.
<http://www.eurocourt.org.ua/About.asp>
- ▶ Публічна бібліотека ім. Лесі Українки // <http://lucl.lucl.kiev.ua/>
- ▶ Чинність закону. Пошукова система Фондації соціально-правового захисту населення
<http://www.rol.org.ua/mbrics.cfm>
- ▶ Національна парламентська бібліотека України
<http://www.nplu.kiev.ua/>

Навчальні програми та конференції

- ▶ Harm Reduction Training Institute
www.harmreduction.org/hrti/index.html
- ▶ OSI Public Health Seminars
health.osf.lt/en/seminars/
- ▶ Salzburg Seminar
www.salzburgseminar.org/2007/index.cfm

Методичні матеріали

- ▶ Американська асоціація юристів. Ініціатива з верховенства права – Україна (АВА-Україна): Збірка матеріалів навчального тренінгу з медичного права: “Захист прав пацієнтів в Україні”. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2009.
- ▶ Ардашева Н.А. Словарь терминов и понятий по медицинскому праву. – СПб: СпецЛит, 2007. – 258 с.
- ▶ Бібліографія з медичного права / Автори-упорядники Т.Р. Короткий, Л.Р. Осинская. – Одеса: Фенікс, 2009. – 32 с.
- ▶ Глоссарий терминов по вопросам укрепления здоровья. Всемирная организация здравоохранения, Женева // http://whqlibdoc.who.int/hq/1998/WHO_HPR_NEP_98.1_rus.pdf
- ▶ Медико-правовий тлумачний словник / За заг. ред. І.Я. Сенюти. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2010.
- ▶ Права пациента: Терминологический словарь-справочник / В.В. Глуховский, А.В. Ангелов. – М.: Издательство ООО “Дизайн и полиграфия”, 2008. – 132 с.
- ▶ Серія листівок для споживачів наркотиків
<http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/16leaflets/pdf/16leaflets.pdf>
- ▶ Словарь медико-социальных терминов. – М., 2003.

Глосарій

Словник містить найчастіше вживані терміни зі сфери прав людини та зменшення шкоди.

А

Адвокація

Процес, спрямований на зміну політики, законодавства, практики його застосування та захисту прав людини.

Б

Біологічно безпечна ємкість

Вакуумна ємкість, яка застосовується для утилізації небезпечних матеріалів, зокрема використаних шприців. Уміст біологічно безпечних ємкостей утилізується у спеціально призначених місцях.

Бупренорфін

Лікарський препарат, який застосовується для терапевтичних програм заміни опіоїдів. Входить до списку необхідних лікарських засобів Всесвітньої організації охорони здоров'я.

В

Вживання наркотиків

Термін, який вживається у контексті зменшення шкоди і визнає споживання наркотиків майже універсальною культурною поведінкою з широким спектром характеристик і впливів, індивідуальних для кожного окремого споживача.

Винт (первентин)

Популярна назва ін'єкційного компонента амфетаміну домашнього виробництва.

ВІЛ

Вірус імунодефіциту людини, вражає та послаблює імунну систему. ВІЛ-інфекція призводить до захворювання на СНІД, але належне медичне лікування може відтермінувати ці симптоми на декілька років.

Вода

Прозора рідина без запаху, смаку та кольору, яка використовується для розчинення твердих часток (лікарські препарати чи порошок) у консистенцію рідини. Чистота води є важливою умовою захисту від інфекцій, уникнення передачі хвороб. Програми зі зменшення шкоди часто пропонують для таких цілей дистильовану воду, стерильну воду чи стерильний соляний розчин.

Г

Героїн

Сильнодіючий синтетичний наркотик, який рідко використовується в медичних цілях як знеболювальний засіб, пригнічує центральну нервову систему.

Громадські соціально орієнтовані програми

Програми, які є ефективним способом інформування та надання соціально орієнтованих послуг людям, які споживають наркотики, з метою профілактики та пропагування здорового способу життя.

Д

Декриміналізація

Зворотний, процес криміналізації пов'язаний з визнанням діяння незлочинним, виключенням його ознак з кримінального закону, скасуванням кримінальної відповідальності за його здійснення.

Джгути та турнікети

Засоби, які використовуються для зменшення надходження крові з метою збільшення вен і полегшення проведення ін'єкцій. Джгути повинні бути чистими, тому що кров, яка залишається на краях джгута, може спричинити інфекцію. Як правило, джгутом слугують шматок шнурівки, шкіряний пояс, махровий пояс, гумовий шланг та шматок велосипедної шини.

З

Залежність

Термін що описує фізичну чи психічну залежність від вживання наркотиків, не є діагностичним і більше не вживається Всесвітньою організацією охорони здоров'я.

Замісна терапія

Застосування під медичним наглядом психоактивної речовини, фармакологічно пов'язаної з речовиною, яка викликає залежність (часто бупренорфіну чи метадону), спрямоване на попередження абстинентного синдрому й одночасне зниження чи усунення потреби в наркотиках чи потягу до них. Замісна терапія покликана допомогти тим, хто вживає наркотики, відмовитися від заборонених наркотиків невідомого впливу, якості та чистоти, і вживати наркотичні засоби, які надаються закладами охорони здоров'я, фахівцями чи з інших законних джерел, завдяки цьому зменшити ризик передозування й інфікування ВІЛ, а також позбутися необхідності добувати наркотики злочинним шляхом.

Заправки

Процес поділу приготованого наркотичного розчину на ін'єкційні дози. Наркотичний розчин переміщують з одного шприца в інший двома способами: видаленням голки (передня заправка) чи поршня (задня заправка). Якщо шприц заражений, при цьому можуть передаватись ВІЛ, гепатит та інші інфекційні хвороби.

Зловживання препаратами

Широко вживаний, але недостатньо визначений термін, здебільшого стосується вживання речовин, що спричиняють проблеми соціального чи медичного характеру, а також може стосуватися будь-якого використання заборонених наркотиків.

Зменшення потреби

Програми та політика, спрямовані на безпосереднє зменшення вживання заборонених наркотиків шляхом освіти, лікування та реабілітації, без залучення правоохоронних органів чи перешкоджання виробництву або збуту наркотиків.

Зменшення ризику

Стратегія зменшення ризику фокусується на зменшенні ризику заподіяння шкоди, пов'язаної із споживанням наркотичних засобів. Поведінка наркозалежних, яка може призвести до несприятливих наслідків, є основним акцентом низки ініціатив зі зменшення шкоди.

Зменшення шкоди

Заходи, спрямовані на зменшення індивідуальної та соціальної шкоди, пов'язаної із вживанням наркотиків, включаючи ризик ВІЛ-інфекції, без припинення вживання наркотиків. Практично програми зі зменшення шкоди включають обмін використаних шприців, вживання замісних наркотичних засобів чи замісну терапію з використанням таких речовин, як метадон і бупренорфін, інформування з питань охорони здоров'я та вживання наркотиків, тестування на ВІЛ та хвороби, які передаються статевим шляхом, психологічне консультування та медичний догляд.

Ін'єкційне обладнання

Інструменти, що використовуються у процесі приготування ін'єкційних наркотиків: шприци, ватні кульки та інші фільтри, пристрій для варіння, вода. Кожен такий інструмент може бути зараженим і стати джерелом інфікування ВІЛ чи гепатитом. Більш поширений термін "наркотичне приладдя" включає, окрім ін'єкційного обладнання, пристрої для неін'єкційного споживання наркотиків, наприклад, трубки для паління креку.

Л

Легалізація

Процес переведення діяльності зі статусу забороненої у статус законної.

М

Метадон

Медичний препарат, який застосовується для програм опіоїдної терапевтичної заміни. Входить до переліку необхідних медикаментів Всесвітньої організації охорони здоров'я.

Метамфетаміни

Група речовин, переважно синтетичних, які стимулюють центральну нервову систему. Метамфетаміни можуть вводитись ін'єкційним шляхом, вдихатись, вкурюватись чи оральним способом. Популярний термін "кристал" зазвичай вживається для визначення форми метамфетаміну, який всмоктується шляхом паління. Інші симулянти амфетамінового типу включають аноретики (препарати, що пригнічують апетит) та негалюциногенні препарати, наприклад "екстазі".

Місце для вживання наркотиків

Безпечне, чисте місце для стерильної ін'єкції наркотиків під наглядом лікаря, із забезпеченням інформації, стерильного ін'єкційного обладнання та медичної допомоги.

П

Повторне використання голоч

Використання більше ніж однією особою тієї ж голки чи іншого ін'єкційного обладнання для приготування наркотичних ін'єкцій. Це основний шлях розповсюдження вірусів і бактерій, які передаються через кров. Профілактика обміну голоч є основним напрямом діяльності програм зі зменшення шкоди.

Попередження передозування

Передозування часто стає причиною захворювання та смертності серед наркозалежних, тому його попередження є основним акцентом ініціатив із зменшення шкоди. Включає надання послуг з охорони здоров'я, приміщення для безпечного вживання наркотиків і доступ до необхідної інформації.

Працівники комерційного сексу

Люди, які торгують своїм тілом, намагаючись вижити або заробити на життя. Термін, що не містить відтінку осуду й дає змогу уникнути негативного підтексту (UNAIDS).

Пристрій для варіння

Будь-який пристрій, що використовується для нагрівання ін'єкційних наркотиків з метою перетворення їх з порошку чи іншої нерідкої форми у рідину, готову для ін'єкції (зі слів деяких експертів, для приготування наркотиків, часто повторно використовувалися металеві ложки, поки фахівці сфери зменшення шкоди не почали пропагувати такі одноразові пристрої, як пляшкові кришки чи предмети схожої форми для того, щоб зменшити ризик передання хвороб).

Програми допомоги на місцях

Програми з надання людям, які вживають наркотики, необхідної інформації і допомоги. Спрямовані на профілактику та підтримку їхнього здоров'я.

Пункти обміну використаних голочок і шприців

Місця, в яких можуть обміняти використані шприци на стерильні. Окрім того, в пунктах обміну часто надаються різні медичні та соціальні послуги, первинна медична допомога, обстеження. Тут можна отримати інформацію про попередження ВІЛ, лікування наркотичної залежності.

С

Синдром відміни

Клінічні симптоми, що асоціюються із припиненням чи зменшенням вживання хімічних речовин, які впливають на психіку чи розумову діяльність (наприклад, психотропних речовин). Такий синдром виникає у людини, яка приймала психотропну речовину постійно і/або у великих дозах.

СНІД

Синдром набутого імунодефіциту – кінцева стадія інфікування вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ).

Спиртова серветка

Невеликий шматок тканини, просочений спиртом, який використовується для протирання шкіри перед ін'єкцією (промивання водою з милом вважається більш ефективним для зменшення ризику зараження, ніж протирання спиртовою серветкою).

Ф

Фільтр

Будь-який матеріал, що використовується для фільтрування твердих часток із ін'єкційної наркотичної речовини. З точки зору стерильності ін'єкції ідеальним фільтром є ватна кулька.

Ц

Центр соціально-медичної допомоги

Центр, що забезпечує базову допомогу людям, які споживають наркотики, та надає їм необхідну інформацію.

Ш

Ширка

Сленгова назва одного з найбільш вживаних ін'єкційних похідних опіатів — ацетильованого чи екстрагованого опію, приготованих у домашніх умовах. В Одеській області *ширка* означає компонент амфетаміну домашнього приготування, відомого в Україні як *винт* чи *первентин*.

Шкода від уживання наркотиків

Негативні наслідки вживання наркотиків, зокрема ВІЛ/СНІД, інші вірусні та бактеріальні інфекції, передозування, злочини, і проблеми, які з ними пов'язані.

Шприци та голки

Основними компонентами шприца є голка, трубчаста колба та пластиковий поршень. Маркування на колбі шприца використовується для вимірювання об'єму води чи соляного розчину. Шприци та голки відрізняються розмірами та не завжди поставляються у комплекті. Хоча шприци можна стерилізувати, органи системи охорони здоров'я рекомендують застосовувати для кожної ін'єкції новий одноразовий шприц.